

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2017

Jiří Komrška

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Jiří Komrška

**Objektivita zpravodajství titulů
Informační servis a Rudé právo v období
listopad 1989 – prosinec 1989**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Jiří Komrška**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Barbora Osvaldová**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

KOMRSKA, Jiří. *Objektivita zpravodajství titulů Informační servis a Rudé právo v období listopad 1989 – prosinec 1989*. Praha, 2017. 63 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

Abstrakt

Bakalářská práce „Objektivita zpravodajství titulů Informační servis a Rudé právo v období listopad 1989 – prosinec 1989“ se věnuje deskripci zpravodajského obsahu titulů Rudé právo a Informační servis v období listopad a prosinec 1989 a jejich objektivitou. K rozboru je použita především kvalitativní metoda analýzy obsahu. Ta je pojata jako interpretativní rozbor zdrojových textů. Práce popisuje rozdíly mezi oběma tituly a především vývoj, kterým tituly prošly během sledovaného období v rovině práce s informacemi, a jejich interpretací. Výzkumnou část práce doplňují části teoretická a metodologická. Součástí teoretické části je i popis dobové situace a situace mediální.

Abstract

The Bachelor Thesis „The Objectivity of the News of Informační Servis and Rudé Právo in the Period November 1989 to December 1989 " is devoted to describe the news content of the titles Rudé právo and Informační servis and their objectivity in the period November to December 1989. In particular, the qualitative method of content analysis was applied for the analysis. This is conceived as an interpretative analysis of source texts. The thesis describes the differences between the two titles and, especially, the development that the titles passed during the period under review working with the information and its interpretation. The research part of the thesis is supplemented by the theoretical and methodological parts. Part of the theoretical one is a description of the period and its media situation.

Klíčová slova

Rudé právo, Nezávislé tiskové středisko, Informační servis, objektivita, listopad 1989, sametová revoluce, obsahová analýza, denní tisk

Keywords

Rude Pravo, the Independent Press Center, Information service, objectivity, November 1989 Velvet Revolution, content analysis, daily newspaper

Rozsah práce:

Počet znaků s mezerami bez abstraktu a příloh: 110 900

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu. Rovněž potvrzuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, dne 10. května 2017

Jiří Komrska

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především vedoucí práce, paní doc. PhDr. Barboře Osvaldové, za neobyčejnou ochotu při vedení práce, za rychlé, podnětné reakce na veškeré mé dotazy a za cenné rady a připomínky. Dále děkuji své rodině a především své manželce Janě Komrskové za trpělivost a podporu.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Komrska Jiří	<table border="1"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Univerzita Karlova v Praze Pakulta sociálních věd</td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">17-05-2016 -1-</td> </tr> <tr> <td>C. 2145 Příloha</td> <td>Skvělá Ano!</td> </tr> <tr> <td>Problém:</td> <td></td> </tr> </table>	Univerzita Karlova v Praze Pakulta sociálních věd		Došlo dne:	17-05-2016 -1-	C. 2145 Příloha	Skvělá Ano!	Problém:	
Univerzita Karlova v Praze Pakulta sociálních věd									
Došlo dne:		17-05-2016 -1-							
C. 2145 Příloha		Skvělá Ano!							
Problém:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2014 / 2015									
E-mail diplomantky/diplomanta: komrska.jiri@gmail.com									
Studijní obor/forma studia: Mediaální studia (MSBCK) - kombinovaná									
Předpokládaný název práce v češtině: Objektivita zpravodajství titulů Informační servis a Rudé právo v období listopad 1989 – březen 1990									
Předpokládaný název práce v angličtině: Objectivity of titles Informacni servis and Rude pravo in the period November 1989 - March 1990									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí) LS 2016/2017									
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Sloučením redakcí Revolver revue a Sport vzniká 20.11.1989 Nezávislé tiskové středisko, které až do poloviny března roku 1990 vydává „Informační servis“. Tento titul fungoval jako první opravdu nezávislý zpravodaj o aktuálních událostech v České republice. Cílem práce je analyzovat obsahovou kvalitu uvedeného titulu z hlediska objektivity, pravdivosti a rychlosti publikovaných zpráv ve srovnání s obsahem dobového nejrozšířenějšího deníku Rudé právo za shodné období. Zvolenou metodou práce je kvalitativní analýza zdrojových textů. Podkladem pro relevantní informace o historických událostech, které budou tvořit milníky analyzovaných okamžiků, bude současná historická a politologická literatura, která se uvedenému období věnuje.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod – charakteristika situace v listopadu 89, samizdatové redakce Revolver revue a Sport 2. Informační servis – vznik, obsah, struktura a její vývoj, redakce 3. Komparativní pohled na události listopadu 89 – března 90 na stránkách Informačního servisu a Rudého práva 4. Vývoj obsahu zpravodajství obou titulů v předmětném období 5. Zhodnocení a zjištění rozdílů v obsahu obou titulů s přihlédnutím k dnešní interpretaci klíčových událostí. 6. Závěr 									
Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy): <ol style="list-style-type: none"> 1. Informační servis Nezávislého tiskového střediska za období 20.11.1989 (číslo 1.) - 13.3.1990 (číslo 50.) 2. Deník Rudé právo za období 20.11.1989 – 13.3.1990 									
Postup (technika) při zpracování materiálu: Obsahová kvalitativní analýza uvedených titulů a jejich porovnání									

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

1. **JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara - KASL KOLLMANNOVÁ, Denisa, ed.:** *Média dvacet let poté*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-446-5.
Sborník textů, které analyzují vývoj médií po roce 1989 v zemích střední a východní Evropy.
2. **TABERY, Erik.** *20 let očima Respektu: nejdůležitější události na stránkách Respektu 1989-2009*. Praha: Respekt Publishing, 2009, 106 s.
Sborník článků z Respektu, které byly vydány k 20. výročí listopadu 89. Shrnuje významné texty ze stránek tohoto titulu.
3. **BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan.** *Úvod do studia médií*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.
Kniha na příkladech českých i světových médií vykládá roli média v životě jednotlivce i společnosti. Shrnuje přístupy k jejich studiu, analýze obsahů a k chování médií.
4. **McQUAIL, Denis.** *Úvod do teorie masové komunikace*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009. 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5
Publikace shrnuje hlavní oblasti teorie a fungování masových médií.
5. **HENDL, Jan:** *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 1997, 241 s. ISBN 80-7184-549-3
Přehled základních metod a technik kvalitativního výzkumu.
6. **HENDL, Jan:** *Kvalitativní výzkum Základní metody a aplikace*. 2., doplněné vydání. Praha: Portál, 2016, 440 s. ISBN 8073670402
Metody kvalitativního zkumu a příklady jejich praktického uplatnění. Zdroje metody kvalitativního výzkumu, hlavní výzkumné plány užívané v této oblasti. Kvalitativní metody sběru dat a jejich kódování, vyhodnocování a interpretaci.
7. **PETRUSEK, Miloslav:** *Společnosti pozdní doby*. 1. vydání. Praha: SLON, 2007, 460 s. ISBN 80-86429-63-6
Soubor sociologických esejů, které se snaží systematickou formou odpovědět na otázku, v jaké společnosti žijeme. Kniha nevšedním způsobem popisuje společnost, ve které žijeme.
8. **STRAUSS, Anselm – CORBINOVÁ, Juliet:** *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Albert, 1999.194 s. ISBN 80-85834-60-X
Kniha zakladatelů zakotvené teorie v kvalitativním výzkumu. Práce má za cíl zakotvit kvalitativní výzkum tak, aby se zbavil nálepek „subjektivní“, „impresionistický“ a „prostě popisný“, bez dalšího přesahu.
9. **KREJČÍ, Oskar.** *Sametová revoluce*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2014. 160 s. ISBN 978-80-7431-138-3. Politolog Krejčí shrnuje a doplňuje své vzpomínky a úvahy. Autor byl poradcem dvou předsedů federální vlády.
10. **PITHART, Petr.** *Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo*. 1. vydání. Praha: Academia, 2009. 284 s. ISBN 978-80-200-1817-5. Pohled na události jejich přímého účastníka. Úvahy o možném dalším vývoji a příčinách společenských změn.
11. **HORÁČEK, Michal:** *Jak pukaly ledy*, 1. vydání. Praha: XYZ. 345 s. ISBN 978-80-7388-011-8
Text Michala Horáčka vznikl deníkovou formou z narychlo črtaných poznámek během zlomových měsíců let 1989 -90.
12. **BARTUŠKA, Václav:** *Polojasno: pátrání po vinících 17. listopadu 1989*. V Praze: XYZ, 2009. 341 s. ISBN 978-80-7388-267-9
Historie zasedání parlamentní komise vyšetřující příčiny a pozadí 17. listopadu 1989, tak jak ji zachytil ve svém deníku tehdejší člen Parlamentní komise pro vyšetření událostí 17. listopadu.
13. **ŽÁČEK, Pavel:** *Boje o minulost: deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí - pokus o předběžnou bilanci*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2000. 132 s. ISBN 80-85947-48-X
Popis struktury represivního aparátu Státní bezpečnosti, sítě konfidentů a následný pokus

- společnosti vyrovnat se s minulostí během prvních deseti let po roce 1989.
14. **ŽÁČEK, Pavel:** *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet 1. Protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění události 17. listopadu 1989-1. díl 1.* vydání. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. 465 s. ISBN 978-80-87211-77-9

Soubor svědeckých výsledků pořízených Parlamentní vyšetřovací komisí Federálního shromáždění ČSFR v období od listopadu 1990 do prosince 1991.

15. **ŽÁČEK, Pavel:** *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet 2. Protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění události 17. listopadu 1989-2. díl 1.* vydání. Praha : CEVRO, 2013. 1040 s. ISBN 978-80-86816-33-3

Zbývajících 178 protokolů i dalších písemností soustředěných parlamentní vyšetřovací komisí Federálního shromáždění ČSFR pro objasnění události 17. listopadu 1989.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

1. **Bernardy, D.:** Mediální obraz sametové revoluce ve vybraných výročních letech, (diplomová práce), FSV UK 2013
2. **Stuchlík, J.:** Stávková média v rámci UK v období sametové revoluce 1989, (bakalářská práce), FSV UK 2012
3. **Pasedko, E.:** Publicistická reflexe převratné doby v Československu (listopad 1989 – červen 1990) (bakalářská práce) Praha, FF UK 2012
4. **Sacher, T.:** Transformace českých samizdatových periodik po roce 1989 (diplomová práce) Praha, FSV UK 2010
5. **Bartoš, J.:** Role médií při pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989 (diplomová práce) Praha, FSV UK 2011

Datum / Podpis studenta/ky

17. 5. 2016

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

O. PIVKOVÁ

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

17. 5. 2016

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Změna názvu práce

Vzhledem k rozsahu práce a především na základě doporučení její vedoucí, doc. PhDr. Barbory Osvaldové, byl původně zamýšlený rozsah omezen koncovým datem 31. 12. 1989. V souladu s tím byl upraven i její název na „Objektivita zpravodajství titulů Informační servis a Rudé právo v období listopad 1989 – prosinec 1989“.

Obsah

ÚVOD.....	2
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	3
1.1. SAMIZDAT A DISENT.....	3
1.2. SITUACE KONCEM OSMDESÁTÝCH LET	5
1.2.1. Časopis Sport.....	5
1.2.2. Revolver Revue.....	6
1.2.3. Lidové noviny	6
1.2.4. Informační servis.....	6
1.3. RUDÉ PRÁVO.....	7
2. ANALYTICKÁ ČÁST.....	9
2.1. OBJEKTIVITA VE ZPRAVODAJSTVÍ	9
3. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	14
3.1. POUŽITÁ METODA A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	14
3.2. VÝZKUMNÉ OTÁZKY	14
3.3. KLÍČOVÉ UDÁLOSTI OBDOBÍ LISTOPAD 89" - PROSINEC 89"	15
3.4. PRVNÍ ČÁST: 17. LISTOPAD – 30. LISTOPAD 1989	17
3.4.1. Kvantitativní vyhodnocení první části	33
3.4.2. Kvalitativní vyhodnocení první části	39
3.5. DRUHÁ ČÁST 1. PROSINCE – 31. PROSINCE 1989	41
3.5.1. Kvalitativní vyhodnocení druhé části.....	47
4. ZÁVĚR.....	50
SUMMARY	52
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	54
SEZNAM PŘÍLOH	55
LITERATURA	60

Úvod

Cílem práce je srovnání objektivit zpravodajství titulu Informační servis a zpráv tehdy nejrozšířenějšího deníku Rudé právo za shodné období. Zvolenou metodou práce je kvalitativní analýza zdrojových textů. Podkladem pro relevantní informace o historických událostech, které tvoří milníky analyzovaných okamžiků, bude současná historická a politologická literatura, která se období od 17. listopadu 1989 do počátku roku 1990 věnuje.

Práce by měla ukázat nejen přístup jednotlivých titulů k objektivitě obsahu svého zpravodajství, ale rovněž popsat vývoj, kterým oba tituly během sledovaného období prošly. Jednalo se o chvíle, kdy docházelo nejen k zásadním společenským změnám, ale zároveň se začínaly formovat základy budoucích obchodních společností a mediálních domů.

Rudé právo se během těchto měsíců postupně transformovalo z tiskového orgánu Komunistické strany Československa do podoby nezávislého levicového deníku. Tato změna zahrnovala naprosto zásadní obrat v práci s informacemi a také s formou a způsobem jejich prezentace na stránkách deníku.

Informační servis vstoupil na otevřenou mediální scénu z pozice samizdatu. Jeho autoři byli tak poprvé konfrontováni s názory mnohem širšího publika, než dosud. Museli si nalézt nejen způsob své existence v prvních dnech po listopadových událostech, ale především svou budoucí pozici a prostor na mediálním trhu v situaci informační svobody.

1. Teoretická část

1.1. Samizdat a disent

Samizdatová literatura má v našich zemích dlouhou tradici. Nepočítáme-li ojedinělé samizdatové publikace a noviny devatenáctého století, pak její skutečný počátek a rozvoj nacházíme v průběhu protektorátu, kdy vychází řada ilegálních titulů. Z neznámějších uveďme například *V boj*, *Detektivky* nebo *ilegální Rudé právo*. Po komunistickém převratu v únoru 1948 se situace na mediálním trhu zásadně změnila. Od února do konce roku 1948 zaniklo na 570 celonárodních i regionálních titulů.¹ Cílem bylo zamezit jakémukoliv šíření jiných než oficiálních informací. „*Média, v duchu leninské představy o tisku jako o „kolektivním organizátorovi a propagátorovi“ měla formovat souhlasný postoj obyvatel státu k politice KSČ a také bránit šíření nevhodných (podvratných či alternativních) názorů.*“² Kontrolu nad obsahem médií převzalo kulturně propagační oddělení ÚV KSČ v čele s Gustavem Barešem. Schválení podléhal nejen vlastní obsah listu, ale i složení redakce. Současně s tímto omezením došlo v roce 1953 ke zřízení Hlavní správy tiskového dozoru (HSTD). Touto cestou se cenzurní dohled nad obsahem jednotlivých titulů přenáší ze stranických orgánů KSČ na státní správu.

Po únoru 1948 vzniká v reakci na cenzurní omezení vládnoucí strany celá řada nelegálních a exilových titulů. Nejvýrazněji se do historie zapsal čtvrtletník *Svědectví*, který od roku 1956 vydává v New Yorku a později v Paříži Pavel Tigrid. Skutečná expanze samizdatové literatury a redakcí přichází až po potlačení pražského jara v srpnu 1968. Vzniká několik desítek vydavatelství, která působí v zahraničí i v České republice. Po emigraci v roce 1969 zakládá reformně komunistický politik a bývalý ředitel Československé televize, Jiří Pelikán, v roce 1971 ve svém římském exilu časopis *Listy*. Do povědomí se výrazně zapsaly především domácí samizdatové edice *Petlice* (Ludvík Vaculík), *Kvart* (Jan Vladislav), *Expedice* (Václav a Olga Havlovi), ze zahraničních pak *Sixty-Eight Publishers* manželů Škvoreckých, *Index*, *Konfrontace* nebo *Rozmluvy*.

Mimo samizdatové edice, které se věnovaly především šíření a podpoře díla zakázaných autorů, vzniká v druhé polovině osmdesátých let i množství samizdatových

¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 256

² Tamtéž, s. 256

periodik. Do distribuce prostřednictvím sítě známých a přátel (která byla mimochodem velmi kvalitně prostoupena spolupracovníky StB) se dostávají periodika jako Revolver Revue, Vokno, Sport nebo Lidové noviny.

Zatímco v sedmdesátých letech byl samizdat a celý disent poněkud oddělen od většinové společnosti, v průběhu následujícího desetiletí se jeho popularita a dosah podstatně rozšířily. Disent byl dlouho vnímán jako uzavřená a v mnoha znacích elitářská skupina. *„V sociálním světě na hlavu postaveném to znamenalo, že i disidentské kruhy byly percipovány jen jako zvláštní druh rodin „panských“.* *Z hlediska lidové moudrosti koneckonců stejně jako ti komunisté byli to lidé, kteří „jsou živi z ideologie“ a jejichž status je zakotven ve světě veřejného respektu. Jejich notorieta, třebaže negativní, jim poskytovala privilegia, jež obyčejný člověk neměl.“*³ Významnou roli při šíření nelegálních tiskovin v polovině osmdesátých let měly i změny v tehdejší SSSR, kde za M. Gorbačova byla zahájena tzv. přestavba společnosti, která byla obecně vnímána jako jisté uvolnění poměrů. Obdobné změny probíhaly i v sousedním Polsku, NDR a v Maďarsku.

Do formování alternativního veřejného prostoru se v sedmdesátých letech významně zapojili i novináři, kteří museli v období normalizace opustit svou práci v redakcích.⁴ V disentu se objevují nová jména, často pak z druhé generace disentu padesátých let. Ikonickou událostí se stává Charta 77, jejímž neformálním vůdcem byl Václav Havel. Opoziční hnutí přichází s konkrétními požadavky a s koncepty společenské změny. První iniciativou vzniklou v této rovině je VONS (Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných), založený v roce 1978. Mezi další organizace patří Demokratická iniciativa, která vzniká v roce 1987, nebo Hnutí za občanskou svobodu (HOS) v roce 1988.

V listopadu 1989 se vydavatelé samizdatových titulů ocitají v dosud nepoznaném postavení. Jejich názory a myšlenky jsou ze dne na den vystaveny mnohem širšímu publiku. Dnes by tuto situaci bylo možné přiblížit sociální bublině, v které se pohybuje většina uživatelů sociálních sítí. Stejně jako oni tak autoři a čtenáři samizdatových titulů tvořili do jisté míry uzavřenou skupinu, i když příčiny této sociální uzavřenosti měly jiný charakter než u současných uživatelů sociálních sítí. Do autentického prostředí

³ MOŽNÝ, Ivo. *Proč tak snadno--: některé rodinné důvody sametové revoluce: sociologický esej.* 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Sociologické aktuality, s. 25

⁴ BEDNARÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 347

samizdatu nebylo snadné, ani bezpečné proniknout. Ve svých důsledcích však tato vyloučenost vykazovala shodné prvky uzavřenosti skupinově cirkulujících názorů a pravidel. Bezprostředně po listopadu 1989 se změnila pro dosud samizdatové autory nejen eventualita rostoucí masovosti publikačních možností, ale současně se museli vyrovnávat se změnami v redakcích dosavadních provládních titulů. Tato oficiální média se dostala do situace srovnatelné s obdobím od jara 1968 do prvních týdnů po 21. srpnu téhož roku. Docházelo k rychlým personálním a především obsahovým změnám většiny titulů, zcela se proměnil přístup k využívaným zdrojům a k práci s agendou zpráv. Tradiční tituly (pod upravenými názvy, neboť proces rebrandingu je již téměř signifikantní pro společenské změny) se dostávají do dosud nepoznaného tržního prostředí, kde se jejich soupeři stávají nejen obnovená, ale i zcela nově vzniklá média. Informační servis tak po prvních dnech, kdy slouží především jako jediný opravdu nezávislý zdroj informací, velmi rychle modifikuje svůj obsah, domácí události začínají postupně vyvažovat i komentáře a reportáže ke společenským změnám v okolních státech (v té době především v Rumunsku). Jeho následná transformace do týdeníku Respekt se stala přirozeným vývojem tohoto titulu v okamžiku svého vzniku.

1.2. Situace koncem osmdesátých let

Mezi samizdatovými tituly, které vznikají závěrem osmdesátých let, najdeme tři redakce, které se částečně překrývaly a vzájemně spolupracovaly již před listopadem 1989. Během několika dnů po 17. listopadu se sloučily a daly tak vzniknout Informačnímu servisu, jehož sídlo bylo v prvním patře Galerie mladých U Řečických ve Vodičkově ulici. Jedná se o následující periodika:

1.2.1. Časopis Sport

Časopis Sport tvořil první seriózní pokus československé opozice o aktuální žurnalistiku. Časopis Sport bývá označován za první vážný pokus disentu o aktuální novinářský titul. Titul přicházel na „samizdatový trh“ mezi vyprofilovaná hlavní média. Oproti tehdejší Lidovým novinám vyjadřoval Sport výrazněji antikomunistické názory. Název „Sport“ byl zvolen bez ohledu na jeho politicko-zpravodajský obsah záměrně jako recesistická provokace. Cílem bylo asociovat tehdy nejrozšířenější

sportovní titul Československý sport.⁵ Od svého vzniku v roce 1989 úzce spolupracuje s okruhem autorů, kteří se později stanou redakcí Revolver Revue. Velmi nestandardní byl u tohoto titulu náklad, který dosahoval 1 500 až 2 000 kusů. Do října 89 vyšla pouze čtyři čísla.

1.2.2. Revolver Revue

Titul Revolver Revue vzniká z redakce čtvrtletníku Jednou nohou (název Jednou nohou vyjadřuje nejistotu redaktorů a zakladatelů časopisu ve rčení „jednou nohou slovem v kriminále“⁶), který v roce 1985 založil Jáchym Topol, Ivan Lamper a Viktor Karlík.⁷ Od sedmého čísla, které je jako první ilegálně realizováno částečně v tiskárně, se objevuje podtitul Revolver Revue, který se později mění v titul časopisu. Postupně se zvyšuje nejen náklad (z počátečních 50 kusů na cca 500 kusů koncem roku 1989), ale i kvalita zpracování, fotografického doprovodu i použitého papíru. Od jedenáctého čísla jsou dokonce uvedeny i kontaktní adresy autorů. V knižní edici RR stihlo vyjít pouze několik titulů. Jako první sbírka básní Jáchyma Topola Miluji Tě k zbláznění, která byla již kompletně vytištěna „na černo“ v tiskárně.

1.2.3. Lidové noviny

Samizdatové Lidové noviny nejen jménem, ale především snahou o kvalitní obsah navazují na slavný deník založený v roce 1893 v Brně Adolfem Stránským. U jejich znovuzaložení stál Jan Ruml, Jiří Dientsbier a Ladislav Hejdránek. Od prvního čísla se redakce zcela netypicky snaží titul oficiálně zaregistrovat a získat jeho právní identitu. To se podařilo až na konci roku 1989 a od jara 1990 Lidové noviny vychází opět jako deník.

1.2.4. Informační servis

Sloučením redakcí Revolver Revue, Lidových novin a Sportu vzniká 18. 11. 1989 Nezávislé tiskové středisko, které od 20. 11. 1989 až do poloviny března roku 1990

⁵ ÚSTR: *Cesta k listopadu*. [on line] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/cesta-k-listopadu-1989/opozice/> [Cit. 2017-03-27]

⁶ TOPOL, Jáchym: *With One Foot in Jail. An interview with Jáchym Topol*. *Uncaptive Minds*, 3(7)/89, s. 24–28.

⁷ KARLÍK, Viktor, BONDY Egon. *Podzemní práce: Zpětný deník*. Praha: Revolver Revue, 2012. Revolver Revue, sv. 59, s. 106.

vydává „Informační servis“. Tento titul fungoval jako první opravdu nezávislý zpravodaj o aktuálních událostech v České republice.

Redakční radu prvního vydání tvořili: Jan Brabec, Ivan Lamper, Jan Ruml, Petruška Šustrová, Jáchym Topol a Jan Urban. Později byla redakce rozšířena o řadu spolupracovníků: Michal Blažek, Marie Divišová, Zbyněk Petráček, Miroslav Šimáček, Ondřej Ryčl, Jaroslav Spurný, Martin Weiss, Josef Zajíček, Jan Slovák a další. Vznik tohoto titulu byl ojedinělý.

„V prvních dnech a týdnech to byl jediný masově šířený deník, jehož mediální obsah a provoz nepodléhaly kontrole tehdejší státní a politické moci.“⁸

Formát vydání a počet stran byl závislý na dostupném papíru a reprografických možnostech.⁹ Nepravidelně tak Informační servis vycházel ve formátu A5 a A4, v rozsahu čtyři až osm stran, v druhé polovině prosince se pak jeho podoba ustálila na formátu A4 a 16 stranách. Stejně nejednotný a nepravidelný je i použitý font písma a jeho bodová velikost, která se často několikrát mění v rámci textu.¹⁰ V průběhu jediného dne pak lze dohledat i několik graficky a formátově odlišných mutací shodného vydání, jehož obsahová část zůstává prakticky beze změn. Ve výjimečných případech vychází v průběhu dne ještě opravená, nebo doplněná verze vydání.¹¹ Od poloviny prosince roku 1989 se postupně začíná přidávat i bohatší grafická úprava, fotografie a inzerce ve formě pozvánek na akce a výstavy.

1.3. Rudé právo

Rudé právo nebyl pouze novinový titul, ale především tiskový orgán KSČ. Deník byl založen v roce 1920 (den prvního vydání 21. 9. byl později připomínán jako Den tisku, rozhlasu a televize). Od této doby vychází titul nepřetržitě (i v průběhu protektorátu vycházel ilegálně). K jeho založení došlo po rozkolu mezi tehdejšími sociálními demokraty a komunisty, kteří se od sociálních demokratů odštěpili. Důvodem založení vlastního titulu byla neochota sociálních demokratů publikovat ve svém deníku Právo lidu názory šmeralovského komunistického křídla. V návaznosti na tento spor pak nově vzniklé Rudé právo uvádělo i číslo vydání a ročník Práva lidu,

⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 256

⁹ Příloha č. 2: Ukázka různých formátů titulu Informační servis

¹⁰ Příloha č. 3: Ukázka různých fontů a bodové velikosti písma titulu Informační servis

¹¹ Příloha č. 1: Data vydání a uzávěrek čísel titulu Informační servis od 20. 11. 1989 do 1. 1. 1990

aby tak demonstrovalo svou návaznost právě na tento titul. Po únorovém převratu byly oba tituly sloučeny a Právo lidu zaniklo. Rudé právo po roce 1945 sehrálo významnou propagandistickou roli v práci s voliči a jeho aktivity významně přispěly ke komunistickému převratu a k udržování ideologické indoktrinace společnosti v průběhu dalších padesáti let. V roce 1989 se jednalo o nejrozšířenější, nejčtenější a tiskovou plochou i největší deník v ČSSR. Posledním komunistickým šéfredaktorem Rudého práva byl Zdeněk Hoření. Po listopadu 89 se část redakce vymanila z vlivu KSČ a začala deník vydávat samostatně. Nástupcem Zdeňka Hořeního se stal Zdeněk Porybný, který v září 1990 založil akciovou společnost Borgis a část akcií nabídl členům tehdejší redakce Rudého práva. V důsledku několika obratných právních kroků se stal majitelem titulu, který od prvního ledna 1991 začal vydávat jako soukromý vydavatel. Název byl později zkrácen na Právo a z podtitulu zmizel text deník ÚV KSČ, který byl nahrazen mírnějším „levicový list“. Z hlediska tiskové plochy se jednalo o největší titul na novinovém trhu tehdejšího Československa. Jeho standardní osmistránková podoba formátu A2 byla sobotním vydání doplněna ještě o přílohu Haló sobota a čtení na pokračování.

Ideologickým nástupcem Rudého práva se pak v názorovém boji komunistů stal v současnosti titul Haló noviny.

2. Analytická část

2.1. Objektivita ve zpravodajství

Kritérium objektivitě ve zpravodajství je jedním ze základních pojmů, na kterých je postavena liberální žurnalistika. Čtenáři očekávají, že předkládané texty jsou obsahově pravdivé, platné a věrohodné. „Požadavek žurnalistické objektivitě samozřejmě apeluje na důvěru dokonce i tehdy, kdy nemusí být plně známy všechny skutečnosti o dané situaci.“¹²

Od objektivní žurnalistiky se proto očekávají především tři charakteristiky: oddělení faktů od názorů, vyvážený záznam a popis diskuse a potvrzení výroků odvoláním se na příslušné autority.¹³ Od novináře se tak vyžaduje, aby byl při své práci neutrální, logický, nenechal se ovlivnit emocemi, ani manipulovat okolím. Nároky kladené na zpravodajství vyplývají z informační a definiční funkce, kterou se zpravodajství vyznačuje. „Zvláště pro moderní liberálně demokratické společnosti je životně důležité, aby disponovaly spolehlivými zdroji informací, na jejichž základě by se občané, členové těchto společností, mohli orientovat ve světě a činit odpovědná rozhodnutí.“¹⁴

Novináři však zpravidla nejsou ve své práci zcela svobodní. Vždy pracují v rámci konkrétního politického prostředí, v rámci konkrétního vydavatelského domu a nemohou ani zcela potlačit své subjektivní názory a postoje. To je navíc nutné sloučit s politickou funkcí, která patří mezi hlavní funkce médií, která svým obsahem poskytují iluzi, že se občané podílí na politice státu a pomáhají jim chápat politické dění v zemi. Jsou rovněž schopna mobilizovat veřejné mínění a plnit určitou propagandistickou funkci v rovině ovlivňování názorů a postojů obyvatel.

Konkrétní podoba politického prostředí, ve kterém novináři pracují, silně ovlivňuje funkce, které mají novináři plnit. Brian McNair ve své knize Sociologie žurnalistiky rozlišuje tyto následující čtyři hlavní proměnné:

a) *politický systém*

Politický systém společnosti určuje zákonné principy a stupeň legislativní volnosti.

- Liberální demokracie - moderní forma státní správy, ze které se

¹² McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2004, s. 68

¹³ McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2004, s. 71

¹⁴ TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006, s. 143

vyvinula standardní forma žurnalistiky, založená na principech intelektuální svobody, pluralismu, demokracie, tolerance a nízkého stupně politické kontroly nad médii.

- Totalitní systémy - prakticky nulová kritika režimu ze strany novinářů, rozhodující je zájem kolektivu, režim ovládá média finančně i ideově. Žurnalistika je vnímána jako nástroj sociálního inženýrství.

b) *politická kultura*, která určuje neformální neinstitutionalizované vztahy mezi politiky a novináři.

c) *ekonomický vztah mezi médii a politikou*

Ovlivněn mírou ekonomického podílu státu na fungování médií, který může využít jako nátlakový prostředek. V autoritářských režimech jsou média vlastněna téměř výhradně státem. V současné Evropě je velmi rozšířen tzv. duální model, kdy stát řídí systém koncesionářských poplatků, z nichž jsou média financována, ale současně nemá právo ovlivňovat jeho program

d) význam sdělovacích prostředků očima elity je ovlivněn *mírou vnímání vlivu daného média elitou*

Objektivita je nejstarším a klíčovým pojmem pro hodnocení kvality a etiky liberální žurnalistiky. Je výsledkem filozofických, technologických a ekonomických trendů působících ve společnosti 19. století. Mezi charakteristiky objektivit McNair řadí především:

- objektivitu v oddělení faktů od názorů
- vyvážený záznam a popis diskuze
- potvrzení žurnalistických výroků odvoláním se na příslušné autority

Od novinářů se tedy neočekává, že by se zcela vzdali svých názorů, ale tato subjektivní vyjádření musí mít formu podepsaných komentářů. Novinář při své práci interpretuje dostupná fakta, ale nesmí je záměrně deformovat a doplňovat o nepodložené informace. To se odráží v organizační struktuře zpravodajských médií, kdy jsou odděleny role zpravodajů a komentátorů. Naplněním cíle objektivního

zpravodajství je vyváženost při zastupování protikladných názorů. Tyto představy o řešení vztahu mezi médii a společností charakterizují tzv. Čtyři teorie tisku:¹⁵:

- *autoritářská teorie* - média jsou vnímána jako prostředek pro sdělování postojů a názorů platné autority a ve společnosti mají za funkci vytvářet souhlas se stávajícím uspořádáním. Svou podstatou dokáže zdůvodnit cenzuru a kontrolu nad médii.
- *libertariánská teorie svobodného tisku* - podle ní mají média bránit státu v kontrole obsahu veřejné komunikace a všechny názory tak mohou být prezentovány rovnovážně. Tato teorie je založena na principu volného trhu aplikovaného na mediální obsahy.
- *teorie společenské odpovědnosti* vidí úlohu médií v jejich schopnosti přinášet společensky rozličné pohledy, ovšem za předpokladu respektování zákonných omezení v míře propagace některých jevů.
- *sovětská teorie médií* spatřuje jejich úlohu ve výchově socialistického člověka, ve formování veřejného mínění a v sociálním inženýrství.

V osmdesátých letech přidává k těmto čtyřem teoriím Denis McQuail další dvě koncepce:¹⁶

- *rozvojová teorie médií*, kdy je funkce médií chápána jako nástroj rozvoje národní kultury a jazyka a má své vlastní socializační a vzdělávací cíle.
- *teorie demokratické participace*, podle níž nemá existovat žádná centrální kontrola médií a média mají podporovat práva menšin a jednotlivců.

Podle Denise McQuaila by zpravodajství mělo splňovat následující obecná kritéria objektivit:

- relevance
- přesnost
- spolehlivost (důvěryhodné zdroje)
- základ ve faktech (jako styl a forma)
- oddělení faktů od názorů a interpretace

¹⁵ HALLIN, Daniel C. a Paolo MANCINI. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Praha: Portál, 2008.

¹⁶ McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 1999, s. 157 - 158

- vyváženost a nestrannost mezi stranami v jakémkoliv sporu
- neutralita formulací a prezentace¹⁷

Tento ideál je obtížně dosažitelný. Média, která deklarují svou objektivitu, jsou více oceňována svým publikem, které je vnímá jako skutečně nezávislá a relevantní. V praxi tyto požadavky narážejí na své přirozené limity. Přesnost zpravodajství je závislá na dostupných zdrojích a na pravdivosti jejich interpretace. „*Řada potenciálně relevantních informací nemůže být zredukována na formu faktů, nebo je při pokusu o toto zjednodušení překroucena.*“¹⁸ Důsledné dodržování uvedených kritérií objektivitu odmítá kritická teorie komunikace jako nedosažitelné a ve svém důsledku i škodlivé. Objektivní popis reality je vždy ovlivněn individuální interpretací skutečnosti z různých úhlů pohledu a na základě individuálního množství informací a zkušeností, které jsou v plném kontextu nesdělitelné. Každá událost může být interpretována několika způsoby a při samotném zpracování mediálního výstupu hrají svou roli i jednotlivé zvolené výrazy, jejich emocionální zabarvení, pozice zprávy v rámci média, rámuující informace, nebo obrazový doprovod. „*Zpravodajství tak nemůže být čistě neutrální proces, protože není v lidských silách zbavit se jisté tendenčnosti a zaujetí. [...] Proto teoretici i mnozí novináři docházejí k názoru, že absolutní objektivnosti nelze dosáhnout, jelikož i sám výběr skutečností, které mají být sděleny, je proces neobjektivní.*“¹⁹ Objektivita je tak nedosažitelným ideálem zpravodajství. Pro publikum, jako příjemce sdělení, je důležitá možnost získávat informace z diverzifikovaných zdrojů a konfrontace jejich obsahu s vlastní zkušeností a povědomím o světě.

Novinář se podílí nejen na zpracování a prezentaci zprávy, ale také na výběru událostí, které se zprávou stanou (agenda setting). Každý novinář je však současně produktem společnosti, svého vzdělání, morálních hodnot a názorů.

Z těchto důvodů je srozumitelněji definovatelné, co je zjevným a záměrným porušením objektivitu:

- zveřejňování nepravdivých informací
- zkreslování reality
- zdůrazňování některých názorů

¹⁷ McQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Přeložili TEJKALOVÁ, Alice a HÁJEK Roman. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 116

¹⁸ Tamtéž, s. 117

¹⁹ OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. 2. upravené vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 12

- preference názorových, nebo sociálních skupin
- sdílení neověřených informací bez označení
- neoddělování vlastních názorů od faktů

Objektivita není jediným požadavkem, který by mělo zpravodajství splňovat. *„Zpravodajství má být pokud možno přesné, vyvážené, nepředpojaté a poctivé při výběru, zpracování a prezentaci, nestranné, aktuální, včasné, jasné a srozumitelné.“*²⁰

²⁰ OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3. rozš. vyd. Praha: Libri, 2007, s. 240

3. Výzkumná část

3.1. Použitá metoda a výzkumné otázky

Použitou metodou je kvalitativní analýza obsahů relevantních textů titulů Rudé právo a Informační servis. Tato metoda je založena na interpretaci informací, které byly publiku předkládány v souvislosti s dějinnými událostmi sledovaného období. Tyto výpovědi jsou pak doplněny dalšími texty, které dokreslují charakter doby a její duch.

Kvalitativní obsahová analýza svým přístupem ke zdrojovým datům poskytuje možnost popisovat a interpretovat data z jejich hlubší perspektivy a rovněž sledovat fenomény, které se vyjevují v průběhu sběru a analýzy dat.²¹ Jedním z možných typů kvalitativní obsahové analýzy je sémiotická analýza, která umožňuje analyzovat texty v jejich komplexnosti. Pomocí sémiotické analýzy je možné zkoumat obsahy mediálních sdělení s cílem „*vyložit text s ohledem na kulturní, politické, historické či společenské tradice a okolnosti.*“²²

Uvedená metoda je v první části interpretace doplněna kvantitativním pohledem na použitou terminologii, a to především u emocionálně zabarvených výrazů, které oba tituly používají k označení jednání ‚protistrany‘. V průběhu operacionalizace byly převedeny jednotlivé obsahově konzistentní clustery obecně užívaných pojmů a slovních spojení do podoby kvantifikovatelných znaků. Kvantitativní údaje jsou použity pro ilustraci a dokreslení kvalitativně získaných poznatků.

3.2. Výzkumné otázky

Úkolem této práce je popsat, jak objektivně v průběhu sledovaného období uvedené tituly informovaly o aktuálních událostech. Velmi významnou složkou práce je sledování vývoje a změn, které lze v interpretaci událostí na jejich stránkách nalézt. Cílem je rovněž definovat obsahové změny a jejich vývoj v tomto zlomovém období u titulů Rudé právo i Informační servis. Na tomto základě jsem definoval následující otázky:

Jakým způsobem o aktuálních událostech informovaly své čtenáře oba uvedené tituly?

²¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. str. 52-53

²² TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. str. 120

Vedlejšími otázkami pak jsou:

Splňoval přístup k informování obou titulů základní principy objektivity?

Jaké výrazové prostředky oba tituly používaly při charakteristikách jednání „protistrany“.

Jak se oba tituly obsahově profilovaly během tohoto období?

3.3. Klíčové události období listopad 1989 - prosinec 1989

Ve své práci se chci věnovat následujícím klíčovým událostem tohoto období a způsobu, jak o nich informovaly tituly Rudé právo a Informační servis. Vzhledem k předpokládanému rozsahu práce není možné sledovat historický běh formou deníkového záznamu, a proto výběr událostí bylo nutné omezit.

Určitou předehtou událostí listopadu 1989 byla první masovější demonstrace, která proběhla v srpnu 1988 na Václavském náměstí jako připomínka dvacátého výročí okupace Československa sovětskou armádou. Následovalo tradiční setkání v prosinci 1988 u tzv. „Lennonovy zdi“ na pražské Kampě a od 15. ledna 1989 (v předvečer výročí upálení Jana Palacha) několik opakovaných demonstrací, které jsou dnes označovány jako tzv. „Palachův týden“. Brutalita, s kterou byly uvedené projevy nespokojenosti potlačeny, vyústila v petici Několik vět, pod kterou se od jara 1989 do října shromáždilo přes 40 000 podpisů. Těsně před 17. listopadem 1989 se konala ekologicky zaměřená demonstrace proti kvalitě životního prostředí v Teplicích.²³ Souběžně s tímto rostoucím počtem projevů občanské nespokojenosti proběhlo 12. listopadu 89 v Římě svatořečení Anežky České za účasti několika tisíc poutníků. Tento obřad byl dokonce přenášen i Československou televizí. Atmosféra změny byla téměř hmatatelná a bylo jen otázkou, jaká událost se stane iniciátorem. Jeden z významných aktérů následujících okamžiků, Valtr Komárek, v pozdějším rozhovoru pro MF Dnes vzpomínal takto: *"Na konci října (myšleno roku 1989 pozn. J. K.) jsem byl*

²³ Ekologie se na sklonku 80. let stala mimořádně důležitým tématem pro opozici. Vládnoucí režim problematiku ochrany životního prostředí víceméně ignoroval, čímž nahrával svým kritikům. Ryze odborná environmentální témata byla propojována s tématy lidskoprávními a ekologické organizace tak měly před veřejností velice silnou legitimitu. Vůdčí osobností ekologicky orientované opozice byl Ivan Dejmal. V roce 1987 založil Ekologickou společnost, jako první „zelenou“ iniciativu.

v Moskvě přijat na ÚV KSSS, kde jsme debatovali o přechodu moci v Československu. Upozorňovali mě, že budou pokusy o stanné právo, o vojenský zásah, že oni ale udělají všechno pro to, aby to tu proběhlo poklidně. Věděli jsme, že se už něco stane, i když bylo možné, že se to přesune do prvních dnů prosince 1989. Ale to výročí 17. listopadu bylo magické a bylo zjevné, že to vyvolá mnohem větší protesty než obvykle. Ne že bychom to jako prognostici předpověděli na hodinu, ale věděli jsme, že dohoda mezi Bushem a Gorbačovem je přijatá a že se ten problém musí u nás dořešit." ²⁴

V širším historickém kontextu se v předcházejících měsících začal hroutit celý socialistický blok. Dominový efekt pádu systému probíhal téměř současně v Polsku, NDR, Rumunsku i Maďarsku.

V říjnu 1989 se plánovala akce Nezávislého studentského sdružení, které chtělo na pražském Albertově 17. listopadu uctít 50. výročí uzavření českých vysokých škol. Připojila se i pražská organizace SSM a celá akce tak získala oficiální souhlas. Na její přípravě a organizaci se nepodílely žádné disidentské kruhy, aby nevznikla záminka k jejímu zrušení, nebo potlačení.²⁵ Není tedy pravděpodobné, že by následný zákrok byl vyústěním širších příprav a celá akce byla předem naplánována. Rovněž Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989 uvádí: „...nebyla prokázána jediná skutečnost, která by svědčila o tom, že by některá skupina ve straně [...] podnikla jakýkoliv konkrétní krok vedoucí ke změně společenského vývoje.“²⁶ Odlišný pohled, který se podle mého názoru nejlépe přibližuje skutečnosti, přináší Ivo Možný: „Jednoduchá odpověď na prostou otázku, proč starý režim kolaboval tak hladce, zní, že nakonec nevyhovoval nikomu. Nejen těm, kdož byli v opozici, ale ani těm, proti nimž opozice stála. Nejen těm dole, ale ani těm nahoře. Těm zvláště, kupodivu.“²⁷ Socialistická společnost dospěla svým nekontrolovatelným růstem moci státního aparátu a distributivní byrokracie sama do bodu sebezničení, jak ji popisuje Warren Wagar.²⁸ Miloslav Petrussek cituje v této

²⁴ KOMÁREK, Valtr: *Revoluci jsme nezvládli* [online] MF Dnes, 6. 11. 2004, rozhovor. [cit. 2017.02.15] Dostupné z: http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/sid_koma.htm

²⁵ ŠIŠKA, Miroslav. Rozbuška vybuchla na Národní [online] In: *Novinky.cz* [cit. 2017.03.12] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/specialy/dokumenty/184443-rozbuska-vybuchla-na-narodni.html>

²⁶ Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989, Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky [online] [cit. 2017.03.05] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_02.htm

²⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Proč tak snadno--: některé rodinné důvody sametové revoluce : sociologický esej*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1991. Sociologické aktuality, s. 30

²⁸ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. Sociologické aktuality, s. 352

souvislosti rovněž polského filozofa a sociologa Zdisława Krasnodębského: „*Jedné věci se nikdo nenadál, že totiž (reálný socialismus, M. Petrussek) tak rychle odejde do hrobu a že tak snadno, dokonce jakoby s úlevou kapituluje.*“²⁹

3.4. První část: 17. listopad – 30. listopad 1989

Sedmnáctý listopad a jeho dozvuk v následujících dnech.

Demonstrace, kterou spoluorganizovala tehdejší městská vysokoškolská rada SSM, podle původního záměru směřovala z Albertova na vyšehradský Slavín k hrobu K. H. Máchy. Po ukončení oficiální části se proud demonstrantů vrátil zpět do středu města, kde byl na Národní třídě zastaven. Zde v následujících hodinách došlo k zásadnímu konfliktu, který předurčil další vývoj dějin naší země.

Sobota 18. listopad. Tentýž den, kdy v Rudém právu vychází první informace o událostech 17. listopadu, vzniká na DAMU stávkový výbor a odpoledne se v Realistickém divadle scházejí studenti pražských vysokých škol s herci a kulturními osobnostmi té doby a shodují se na týdenní protestní stávce. Padne rovněž návrh, aby se v pondělí 27. listopadu 1989 uskutečnila od 12 do 14 hodin generální stávka. „*Vyhlášení stávky posouvalo tento program do jiné roviny. Studenti již nevystupovali jako prosebníci, ale rozhodli se vynutit si splnění požadavků nátlakovými akcemi. Stávka byla také znamením, že iniciativa se přesunula na stranu opozice.*“³⁰ Již v noci z pátku na sobotu na vlnách stanic Hlas Ameriky a Svobodná Evropa zazněly informace o zraněných účastnících demonstrace a spekulace o možných obětech. V sobotu 18. listopadu se pak začala šířit fáma o mrtvém studentu Martinu Šmídovi³¹. Československá televize tuto zprávu vyvrátila již následující den večer,³² spekulace však přetrvávaly. Dodnes není zcela jasné, kdo byl iniciátorem této akce a co bylo jejím zamýšleným cílem. Sám agent StB, Ludvík Zifčák, který se role údajně mrtvého

²⁹ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. Sociologické aktuality, s. 351

³⁰ OTÁHAL, Milan. *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968–1989*. Vyd. 1. Praha: Dokořán, 2003, s. 135

³¹ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů). *Protokol o výslechu svědka Martina Šmída*, s. 333 - 336

³² SUK, Jiří. *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990*. Edice Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 33. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999, s. 98 - 99

studenta ujal, k tomu po letech říká: „*Účel akce byl jednoznačný: vyvolat určitou výbušnou situaci, která později nebo na jejím základě by mohlo vzniknout prostředí, které by vedlo k výměně špiček uvnitř KSČ. [...] Dneska je těžko říkat, kdo to všechno vymyslel. Rozhodně to nebyla CIA. Tato akce byla organizovaná z Východu, to znamená ze Sovětského svazu. [...] Když mám hovořit za lidi, kteří pracovali kolem mě, tak tato akce byla perfektně zvládnuta. Akce dopadla tak, jak byla naplánována. Bohužel po politické stránce ale nebyla zvládnuta tak, jak bylo předpokládáno. Následky, očekávané důsledky, se nedostavily.*“³³ Tuto informaci rozšířila Drahomíra Dražská. Ze správy vyšetřovací komise událostí 17. listopadu však vyplývá: „*V případě připravené akce bychom mohli také čekat, že bude tato fáma šířena více zdroji. Nebyl však zjištěn jediný poznatek, že by někdo měl jakékoliv vědomí o konkrétním usmrčeném studentu v takové době a místě, že by tento údaj mohl pramenit od jiné osoby, než od Dražské.*“³⁴

Bez ohledu na svůj účel³⁵ se tato fáma v listopadu 89 stala jedním z hlavních témat diskuzí a významným dílem přispěla k akceleraci následujících událostí. Oba sledované tituly se jí na svých stránkách opakovaně věnují.

První ohlasy a reakce.

Sobota 18. listopadu

Ve svém sobotním vydání se k výročí 17. listopadu vrací deník Rudé právo. Na první straně je otištěn článek „Odkaz 17. listopadu“³⁶, který se věnuje slavnostnímu shromáždění u příležitosti Mezinárodního dne studentstva v pražském Karolinu. V závěru textu je připojen sloupek „Demonstrace studentů“³⁷. Autorka textu navazuje na tradiční rétoriku deníku Rudé právo tak, jak byla používána v komentářích k srpnovým demonstracím nebo při popisu průběhu tzv. ‚Palachova týdne‘ na počátku roku 1989. „*Už Na Albertově a potom během pochodu se na transparentech*

³³ BUCHAR, Robert: *Ludvík Zifčák, mrtvý student Šmíd, vzpomíná na Listopad: Šlo nám o výměnu špiček uvnitř KSČ*. Rozhovor s Ludvíkem Zifčákem, publikováno 17. 11. 2016. [online] Dostupné z: <http://freglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1697-ludvik-zifcak-mrtvy-student-smid-vzpomina-na-listopad-slo-nam-o-vymenu-spicek-uvnitř-ksc.aspx> [cit. 2017.02.15]

³⁴ Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989, Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky [online] [cit. 2017.03.06] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_06.htm

³⁵ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013-. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů), s. 358 – 360

³⁶ (sed). Odkaz 17. listopadu. *Rudé právo* 18. 11. 1989, roč. 70, č. 272, s. 1.

³⁷ (sed). Demonstrace studentů. *Rudé právo* 18. 11. 1989, roč. 70, č. 272, s. 1.

a ve skandovaných pokřicích objevovala a postupně převládala hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milicí, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. [...] K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid.“ Tato jediná zpráva, která se na stránkách Rudého práva věnuje událostem předchozího dne, je zajímavá hned z několika hledisek. Především byla uveřejněna na první straně deníku a v jejím obsahu se objevují kontextuálně absurdní termíny, jako je požadavek svobodných voleb, nebo kritika vedoucího postavení KSČ. Ve srovnání s informacemi o předchozích demonstracích také zaujme údaj o cca stovce zadržených, který napovídá skutečné množství demonstrujících. Shodně zkreslenou informaci o událostech 17. listopadu uveřejnila i ČTK: *„Akci i následný průvod zneužila skupina osob, nechvalně známých z různých protispolečenských vystoupení v minulém období. Vykřikovala hesla hanobící socialistický stát, ústavní činitele a představitele strany a státu. Znovu prokázala, že jí nejde o dialog, že jí nejde o přestavbu a demokratizaci, že jí jde o destabilizaci, narušení a rozvrat společenského života. Shromáždění chtěli zneužít pro své osobní ambice i někteří známí exponenti z období společenské krize 1968/69. Vzhledem k tomu, že pokusy o protispolečenské vystoupení pokračovaly i po skončení vzpomínkové akce, byly pořádkové jednotky nuceny přijmout opatření k zajištění klidu a pořádku.“*³⁸ Tento den vzniká Nezávislé tiskové středisko (NTS).

19. listopad – v Činoherním klubu zakládá několik nezávislých iniciativ Občanské fórum, které se stane reprezentantem veřejnosti v dalších jednáních. Na Slovensku v Bratislavě ve stejný den vzniká Verejnost' proti násiliu v čele s Milanem Kňažkem. V odpoledních hodinách byl v souvislosti s šířením fámy o mrtvém studentu Šmídovi zatčen Petr Uhl. Dne 19. listopadu večer vydává MŠMT prohlášení, že student Martin Šmíd je živý. Československá televize odvysílala rozhovor s oběma studenty shodného jména.

20. listopad – na většině pražských vysokých škol a na mnoha středních školách je vyhlášena stávka. Obě národní vlády i federální vláda ČSSR vyjádřily souhlas

³⁸ ČTK. *Kronika sametové revoluce*, Praha. 1990, s. 2

s policejním zákrokem na Národní třídě a odmítly vyjednávat s demonstranty. Od 20. listopadu probíhají v mnoha městech každodenní pokojné demonstrace. Začaly vycházet první necenzurované noviny Svobodné slovo. Delegace Občanského fóra se díky iniciativě Most dopoledne setkala s předsedou Federální vlády ČSSR. Nezávislé tiskové středisko vydává první Informační servis.

Pondělí 20. listopad – reakce tisku

V pondělí 20. listopadu řádu o mrtvém studentovi Rudé právo vyvrací hned ve čtyřech textech, které jsou shodně umístěny na první straně. Opakovaně hovoří o záměrném šíření dezinformací, které byly přesvědčivě vyvráceny. *„O tom, že akce byla zčásti režírována ze zahraničí, svědčí i skutečnost, že po skončení oficiálního shromáždění se skupina osob, známá z různých protispolečenských vystoupení, snažila vyprovokovat zákrok bezpečnosti. Na výzvy k rozchodu, které byly opakovány téměř hodinu, odpovídala provoláním hesel vyzývajících mj. k odstranění vlády a k fyzické likvidaci komunistů. A dnes jim jde o to rozšířit ‚zaručené‘ zprávy o obětech a vyvolat tak společenský neklid.“*³⁹

Probíhající demonstrace jsou zpětně spojovány s obecně definovanými silami, které se snaží o destabilizaci socialistického zřízení. Titul se opakovaně obrací jmenovitě na mladou generaci, jejíž touhu po změně chápe a podporuje ji, ale současně ji vyzývá k odpovědnosti a rozvaze. Jako například v prohlášení předsedy České vlády, Františka Pitry: *„Je pochopitelné, že mladá generace patří k těm nejkritičtějším posuzovatelům našich praktických kroků. Projevuje přirozené nadšení a zápal pro věc socialistických reforem. Není divu, že se chce aktivně do celého procesu zapojit.“*⁴⁰ V těchto textech je na jedné straně vyzýváno k pokoji a především ke klidu, který je nutný na realizaci připravovaných demokratických změn ve společnosti a současně jsou odpůrci stávajícího režimu spojováni s jakousi temnou zločineckou organizací, která volá po násilném převratu a fyzické likvidaci současné vlády a členů komunistické strany obecně. Tyto komentáře jsou podpořeny i textem článku ‚Očitě svědectví‘. Jeho autor, Jiří Kohout, tvrdí, že byl v pátek jako zpravodaj Rudého práva osobně přítomen na Národní třídě a svým svědectvím popírá většinu zpráv, které se v té chvíli šířily po republice. Podle jeho svědectví nedošlo k žádnému závažnějšímu incidentu

³⁹ Pokus vyvolat společenský neklid. *Rudé právo* 20. 11. 1989, roč. 70, č. 273, s. 1.

⁴⁰ PITRA, František a ČTK: Výzva k rozvaze a občanské odpovědnosti. *Rudé právo* 20. 11. 1989, roč. 70, č. 273, s. 1.

a současné chování lidí a probíhající protesty jsou uměle vyvolány: „*Byl jsem v pátek večer jako zpravodaj Rudého práva svědkem událostí, které s odvoláním na chartistu Petra Uhla Svobodná Evropa vylíčila tak drasticky, [...] Byly však v rozporu s tím, co jsem viděl. Nesouhlasily také další „detaily“*“.⁴¹ Aktuálnímu dění se věnuje pouze první stránka titulu. Na následujících stránkách je přinášen standardní obsah bez jakýchkoliv změn, nebo obsahových souvislostí. V tuto chvíli se zdá, že jde pouze o nepříjemné, ale snadno překonatelné období neklidu a život se za několik dnů vrátí do běžných kolejí.

První číslo Informačního servisu se fámě o údajně mrtvém studentovi věnuje hned v prvním textu. To svědčí o významu, který byl této zprávě prisuzován. Tuto zprávu dementuje, zároveň se však snaží vysvětlit okolnosti jejího vzniku, které podkládá osobní zkušeností a zkušeností očitých svědků: „*Prohlášení Petra Uhla bylo založeno na informacích přímé svědkyně (ostatně velmi věrohodných, jak mohou někteří z nás potvrdit) a na informacích mnoha očitých svědků. [...] Zdá se, že se Petr Uhl stal obětí dezinformace – ne-li rovnou provokace. Zdánlivě věrohodná svědkyně patrně nemluvila pravdu.*“⁴² Je zajímavé, jak přesně v tomtéž článku redakce Informačního servisu definuje své postavení v rámci tehdejších médií a jak vysvětluje své zdroje informací: „*My jsme také v postavení nezávislých novinářů v dosud totalitním Československu a víme tedy, jak těžké, téměř nemožné je ověřit si některou zprávu, nemůžeme-li použít služeb státního aparátu. Víme také, jak často jsou zprávy pro státní moc nepohodlné zkreslovány a překrucovány, ne-li rovnou potlačovány.*“⁴³ K propuštění Petra Uhla se Informační servis vrací ve svém pátém čísle (23. 11.) výzvou: „*Propusťte Petra Uhla*“: „*Petr Uhl je čestný a poctivý člověk a nevěříme, že by úmyslně šířil dezinformaci o tak závažné věci, jako je smrt mladého člověka. Jde zřejmě o dezinformaci StB, která měla za cíl najít záminku k jeho zatčení a uvěznění.*“⁴⁴ (zde je zajímavé, že nepodloženou zprávu se snaží Informační servis vyvrátit stejně nepodloženou informací). Druhou významnou zprávou je informace o založení Občanského fóra (19. 11.) a otištění jeho prvních programových požadavků. Jedná se o první masověji šířenou informaci o vzniku této občanské platformy, jejíž existenci bude ještě několik dalších dnů Rudé právo zcela ignorovat. Další zprávy krátce

⁴¹ KOHOUT, Jiří: Očitě svědectví. *Rudé právo* 20. 11. 1989, roč. 70, č. 273, s. 1.

⁴² LAMPER, Ivan a redakce. Protestujeme. *Informační servis* 20. 11. 1989, roč. 1, č. 1, s. 1.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Propusťte Petra Uhla. *Informační servis* 23. 11. 1989, roč. 1, č. 5, s. 2.

informují o aktuální situaci, zatčených, schůzích ROH v závodech, prvních výskytech provokačních letáků „Mladé levice“ a o založení Nezávislého svazu novinářů.

Úterý 21. listopad – stávka se rozšířila prakticky na všechny vysoké a střední školy, na ministerstvu národní obrany ČSSR se rozhodovalo o nasazení vojska proti demonstrantům, uskutečnila se schůzka zástupců veřejnosti s předsedou československé vlády Ladislavem Adamcem. V noci z 21. na 22. listopadu se do Prahy přesunuly posily Lidových milic, kardinál Tomášek po svém návratu z Říma (svatořečení Anežky České) vydal prohlášení „Všemu lidu Československa“, v němž podpořil revoluci a demokratické změny.

Úterý 21. listopadu - reakce tisku

V Rudém právu vychází vyjádření vlády ČSSR, ČSR a SSR k událostem 17. listopadu pod titulkem: „Dialog ano – konfrontace ne“. Z textu je patrné, že demonstrace jsou stále považovány za poměrně bezvýznamné. *„Jsme pro čestnou a poctivou politiku. Odmítáme proto provokace. Nechceme jít cestou konfrontace, kterou se nám pokoušejí určitě protisocialistické živly určit.“*⁴⁵ Jako hlavní síla probíhajících nepokojů jsou identifikováni studenti, ke kterým se autor textu obrací: *„Vlády ČSSR, ČSR a SSR se obracejí ke studující mládeži s výzvou, aby chápala složité procesy ve všech souvislostech, aby nepodléhala iluzím o možnosti jednoduchých řešení složitých situací.“*⁴⁶ S tímto názorem se neztotožňuje Miroslav Štěpán (tehdejší tajemník Městského výboru KSC v Praze), který se domnívá, že hesla nevymysleli studenti, ale jsou „importovaná“.⁴⁷ Další články na první straně listu obsahově velmi připomínají stránky shodného titulu z únorových dnů 1948. V textu „Praha 20. listopadu“ jsou uvedeny informace o „skupinách mladíků“, které obcházejí střední školy a nutí studenty k tomu, aby se připojili ke stávce, dělníci z nejrůznějších výrobních závodů vyzývají ke klidu, redakce otiskuje několik rezolucí adresovaných vedení strany, kterému shodně vyjadřují podporu, a odmítají „rušení veřejného pořádku a destabilizaci společnosti“. Rozhořčený dopis s titulkem „Měla to být odměna“ odsuzuje zrušené divadelní představení, na které dorazili dobrovolní dárci krve z Příbrami. Nikoho z čtenářů zřejmě nepřekvapilo, že dopis odeslaný nejdříve v neděli, stihlo Rudé právo otisknout již v úterním vydání. Přestože tento den dochází k setkání premiéra Adamce

⁴⁵ Dialog ano – konfrontace ne. *Rudé právo* 21. 11. 1989, roč. 70, č. 274, s. 1

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ (ada). Praha 20. listopadu. *Rudé právo* 21. 11. 1989, roč. 70, č. 274, s. 2

se zástupci občanských sdružení, Rudé právo o existenci těchto aktivit vůbec neinformuje. Redakce stále považuje události uplynulých dnů za sice nepříjemné, ale neohrožující státní zřízení a společenský systém.

Naproti tomu druhé číslo Informačního servisu je věnováno (alespoň jeho dochovaný exemplář) výhradně vzniku Občanského fóra. Vysvětluje jeho apolitický základ a způsob zapojení dalších občanů do jeho organizace. Důležitá je ta část článku, která v očekávání interpretace událostí oficiálním tiskem dementuje část obsahu prohlášení vlády ČSSR, které setkání zástupců OF a premiéra Adamce označuje za způsob řešení vzniklé situace a podle něhož důvody pro organizaci stávek již pominuly. *„Jednání zástupců OF s L. Adamcem mělo charakter pouze informativní, a proto nemohlo v žádném případě ovlivnit naše postoje. OF jednoznačně podporuje stávky studentů, divadelních a výtvarných umělců a rovněž podporuje vyhlášení generální stávky na 27. listopadu.“*⁴⁸

Občanské fórum se již 21. listopadu etabluje do pozice mluvčího čs. veřejnosti. Jejím jménem odesílá dopis G. Bushovi a M. Gorbačovovi, který Informační servis otiskuje v plném znění.

Středa 22. listopadu – na demonstraci v Bratislavě vystoupil Alexandr Dubček, na Václavském náměstí po dvaceti letech zazpívala Marta Kubišová, do Prahy se stahují další posily Lidových milic, zasedá Federální shromáždění ČSSR.

Středa 22. listopadu - reakce tisku

Rudé právo otiskuje projev Miloše Jakeše (generální tajemník ÚV KSČ) „Projevme všichni vysokou občanskou odpovědnost, rozum a rozvahu“ shrnuje složitý proces přestavby společnosti, vyzývá k dialogu a obrací se k mládeži se slovy: *„Jak však postupují a jaký mají program skupiny, které stojí v pozadí nynějších událostí? Snaží se bezohledně manipulovat částí mládeže a zneužívat její upřímný zájem pohnout rychleji věcmi kupředu.“*⁴⁹ Opět zmiňuje fámou o smrti studenta Šmída, kterého však přímo nejmenuje. Pod titulkem „Pokračující demonstrace a studentské stávky. Výzvy k uklidnění situace v Praze nevyslyšeny“ se v textu poprvé objevuje na stránkách Rudého práva termín Občanské fórum a mezi řečníky na demonstraci je zmíněn Václav Havel. Zde se projevuje jistý informační paradox. Rudé právo zmiňuje Občanské fórum,

⁴⁸ Stanovisko občanského fóra. *Informační servis* 21. 11. 1989, roč. 1, č. 2, s. 1

⁴⁹ JAKEŠ, Miloš. Projevme všichni vysokou občanskou odpovědnost, rozum a rozvahu. *Rudé právo*, roč. 70, č. 275, s. 1

aniž by mu v předchozích dnech věnovalo jakoukoliv pozornost. Nikde se nezmiňuje o jeho programu, okolnostech vzniku, ani jeho představitelích. V okamžiku, kdy tyto zprávy byly aktuální, tak se na stránky deníku z ideologických důvodů nedostaly. Zároveň však redakce sídlí v Praze, která byla centrem dění a redaktoři zřejmě nepovažují za nutné tyto okolnosti přiblížit nebo vysvětlit. Občanské fórum se tak stává jevem *sui generis*, který prostě existuje a není třeba jej více popisovat. Stejně tak není pro redakci Rudého práva potřeba představovat Václava Havla. Předseda vlády Ladislav Adamec oznamuje, že pověřil generálního prokurátora ČSR „...*prošetřením příčin, které vedly k zásahu bezpečnostních jednotek dne 17. listopadu 1989 a zároveň s tím i jeho úměrnosti.*“⁵⁰ Je to poprvé, co vedení strany připouští možnost pochybení a nepřiměřenosti postupu policie. Další zpráva⁵¹ přináší stručnou informaci o setkání Ladislava Adamce s představiteli občanských iniciativ (včetně Občanského fóra) a rovněž připouští jednání o změně některých zákonů, jako např. o shromažďování nebo o svobodě spolčovací. Souběžně s těmito informacemi jsou i nadále přetiskovány osvědčené názory dělníků a dopisy došlé do redakce odsuzující události posledních dnů.

Informační servis tentýž den věnuje svou pozornost především připravované generální stávce. Otiskuje rovněž, stejně jako Rudé právo, svolání a prohlášení zaměstnanců státních podniků, samozřejmě poněkud odlišné dikce a obsahu, jejichž součástí je deklarace o podpoře generální stávky a podpoře OF. Informace o generální stávce je formou tiskové opravy doplněna i do prohlášení OF z předchozího dne. Další informace se věnuje aktuálnímu vývoji v Teplicích, kde proběhla ekologická demonstrace bezprostředně předcházející 17. listopadu. Setkání se zástupci města k otázkám životního prostředí nebylo vnímáno pozitivně ze strany obyvatel Teplic. „... *poté, co místní stranický funkcionář-lékař vysvětlil, že v okrese je vlastně menší nemocnost a větší délka života než jinde, začali se někteří občané zvedat a opouštět stadion.*“⁵² Slovní spojení „stranický funkcionář-lékař“ je pro dobu vzniku textu příznačné a ilustruje způsob vzájemného titulování obou protistran.

Na straně 3 přináší Informační servis zajímavou zprávu, jejíž zdroj není identifikován („z hodnověrných zdrojů“) o likvidaci nákladů jiných novinových titulů kromě Rudého práva během jejich noční distribuce na hlavním nádraží složkami Bezpečnosti: „*Dnes, kdy pozorujeme diametrální odlišnost zpráv publikovaných*

⁵⁰ (ada). Pokračují demonstrace a studentské stávky. *Rudé právo* 22. 11. 1989, roč. 70, č. 275, s. 1

⁵¹ L. Adamec se setkal s představiteli občanských kruhů. *Rudé právo* 22. 11. 1989, roč. 70, č. 275, s. 1

⁵² Přehled zpráv. *Informační servis* 22. 11. 1989, roč. 1, č. 3, s. 2

v ústředním komunistickém deníku od zpráv v ostatních novinách, je tento hanebný čin třeba obzvlášť důrazně odsoudit.“⁵³ Další zprávy hovoří o střetech příslušníků Lidových milicí a závodních výborů KSČ při chystaných debatách herců a studentů se zaměstnanci výrobních podniků, kterým se ve vzájemném setkání a diskuzi snažili násilím zabránit.

Čtvrtek 23. listopadu – velení armády se jasně postavilo za ÚV KSČ a vládu, ministr obrany Václavík navrhoval použít armádu k obnovení pořádku, publikováno prohlášení Občanského fóra, poslanec Miroslav Štěpán vystoupil na mítinku dělníků ve vysočanské ČKD, na Václavském náměstí proběhla dosud největší demonstrace, které se účastnilo přes 300 000 lidí.

23. listopadu - reakce tisku

V článku „Rozvahu“ přiznává Rudé právo chyby komunistické strany a připouští nutnost změn. Za iniciátora probíhajících demonstrací stále považuje protisocialisticky smýšlející jedince. Rezolutně odmítá další nátlak, zejména pak generální stávkou: „*Nelze rozbít tuto zemi demonstracemi, stávkami, dělníci správně připomínají, jaké hodnoty vytvářejí v jediném pracovním dnu. Výzvy ke stávkám, či dokonce generální stávce jsou nezodpovědné a je to hazard, na který nemůže naše společnost přistoupit.*“⁵⁴ Krátká informace na pěti řádcích sděluje svolání ÚV KSČ na pátek 24. listopadu. Demonstrace na Václavském náměstí, které se i podle Rudého práva zúčastnilo na 200 000 lidí, je popsána v článku „Rozhoduje se o mnohém“. Mezi hovořícími je opět uveden i Václav Havel, který: „*... nabádal mj. všechny pracující ke generální stávce jménem tzv. Občanského fóra, které si osobuje právo hovořit jménem našeho lidu.*“⁵⁵ Z použité rétoriky je patrné, že existence Občanského fóra byla již přijata, ale jeho role mluvčího lidu je dosud nepřijatelná. Generální prokurátor ČSR, Jaroslav Krupauer, v rozhovoru na straně jedna potvrdil zřízení pracovní skupiny pro vyšetření událostí 17. listopadu a potvrdil informace o 38 zraněných, kteří vyhledali lékařské ošetření. V souvislosti s fámou o údajné smrti studenta Šmída zmiňuje uvalení vazby na Petra Uhla za šíření nepravdivé zprávy a poškozování zájmů republiky.⁵⁶ Polovina třetí strany je věnována 93. výročí narození K. Gottwalda.

⁵³ Přehled zpráv. *Informační servis* 22. 11. 1989, roč. 1, č. 3, s. 3

⁵⁴ Rozvahu. *Rudé právo* 23. 11. 1989, roč. 70, č. 276, s. 1

⁵⁵ Rozhoduje se o mnohém. *Rudé právo* 23. 11. 1989, roč. 70, č. 276, s. 1

⁵⁶ WALTER, Karel. O šetření událostí 17. listopadu *Rudé právo* 23. 11. 1989, roč. 70, č. 276, s. 1

Informační servis dostává pevnější obsahovou strukturu, kdy na první straně je umístěn krátký přehled zpráv předchozích hodin.

Pátek 24. listopadu - reakce tisku

Dne 24. listopadu přináší Rudé právo na první straně informaci o jednání vlády ČSR. Hlavními tématy byla zpráva o postupu šetření příčin a průběhu zásahu pořádkových sil 17. listopadu, kterou přednesl generální prokurátor ČSR, a vznik nového ministerstva životního prostředí. Vznik tohoto ministerstva je možné dát i do souvislosti s ekologickými demonstracemi v Teplicích, které byly výrazným projevem protestů těsně předcházejícím událostem listopadových dnů. Téma životního prostředí a jeho stavu se stalo jedním z důležitých témat těchto dnů, stejně jako protesty v sousedním Rakousku proti chystané dostavbě jaderné elektrárny Temelín.⁵⁷ Právě probíhající zasedání ÚV KSČ přibližuje ČTK v dalším článku „*Dnes se schází mimořádné zasedání ÚV KSČ*“. Cílem je nalézt řešení „*napjaté situace v hlavním městě*“, v textu je zmíněna i probíhající další demonstrace na Václavském náměstí, kde Václav Havel vyzval armádu a bezpečnost, aby „šli s nimi“. V krátké informaci na závěr článku je zmíněna i čtvrteční bratislavská demonstrace, na které vystoupil A. Dubček. Generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš se setkal s horníky SHD. „*Pracující SHD zdůraznili, že podporují stanovisko vlád ČSSR, ČSR a SSR k událostem 17. listopadu 1989 a stavějí se proti snahám vyhlásit generální stávku, jež by vedla k závažným ekonomickým potížím.*“⁵⁸ Téma blížící se generální stávky se stalo centrálním. Na první straně se k němu titul vrací ještě v dalších dvou textech „Zabraňme narušení výroby“ a „Stávky nejsou řešením“. Již v předchozí den byl v Rudém právu otištěn článek „Jedna hodina stávky v Praze by stála 35 miliónů Kč“. Ztráta v celé ČSSR je odhadována na 750 miliónů korun za hodinu.⁵⁹

Na straně dvě dole je uvedena krátká zpráva, že J. Černogurský byl zproštěn obžaloby z trestného činu podvracení republiky. Na shodné straně bylo uveřejněno stanovisko redakce Rudého práva, které je v mnoha ohledech pro obsah tohoto titulu zlomové. Redaktoři a další pracovníci redakce zůstávají podle svých slov na „*pozicích socialismu*“ a odmítají jakýkoliv nátlak a zejména pak generální stávku, zároveň se však „*kriticky vyjádřili ke své práci*“ a plně podpořili vyšetření událostí 17. listopadu.

⁵⁷ Jednala vláda ČSR. *Rudé právo* 24. 11. 1989, roč. 70, č. 277, s. 1

⁵⁸ Horníci SHD proti rozvratu. *Rudé právo* 24. 11. 1989, roč. 70, č. 277, s. 1

⁵⁹ Jedna hodina stávky v Praze by stála 35 miliónů Kč. *Rudé právo* 23. 11. 1989, roč. 70, č. 276, s. 2

Ještě v pátek večer přináší Informační servis reportáž z právě proběhnuvší demonstrace na Václavském náměstí. Popisuje nejen atmosféru, složení účastníků, kde zdůrazňuje podporu dělníků a význam jejich postoje: „*Tisíce dělníků z ČKD tvořili jakousi čestnou stráž přímo pod balkonem Melantrichu*“⁶⁰, titul dále uvádí i citace klíčových myšlenek některých řečníků. Shromáždění bylo ukončeno výzvou k dalšímu shromáždění následujícího dne na Letné.

V otevřeném dopise generálnímu prokurátorovi JUDr. Jaroslavu Krupauerovi je vyjádřeno znepokojení nad postupem současného vyšetřování událostí 17. listopadu v jeho vyjádření z 22. listopadu stejně tak jako jejich faktická nepříslušnost generální prokuratuře, neboť podléhají jurisdikci vojenské prokuratury: „*Vaše prohlášení proto musíme považovat za snahu ovlivnit nepravnickou veřejnost předstíráním opatření, která by byla protiústavní a to pod záminkou ochrany socialistické zákonnosti.*“⁶¹

O materiální situaci redakce Informačního servisu svědčí závěrečná věta, která se opakuje i v několika dalších vydáních: „*Nutně potřebujeme papír formátu A3 v jakémkoliv množství.*“⁶²

Pátek 24. listopad - celý den zasedalo ÚV KSČ, Miloš Jakeš oznámil svoji rezignaci na funkci generálního tajemníka ÚV KSČ. Ve funkci jej nahradil Karel Urbánek.

Sobota 25. listopad – pokračuje celodenní jednání ÚV KSČ. Na následující tiskové konferenci představil Zdeněk Hoření nové vedení komunistické strany, Občanské fórum se ke změnám vyjádřilo kriticky, prezident republiky Gustáv Husák udělil amnestii několika politickým vězňům, v chrámu sv. Víta sloužil kardinál Tomášek mši na počest svatořečení Anežky České, na Letné demonstrovalo kolem 750 až 800 tisíc lidí svou podporu Občanskému fóru, Československá televize začala realizovat přímé přenosy z demonstrací a současně se společně s Československým rozhlasem rozhodla podpořit generální stávkou.

Sobota 25. listopadu - reakce tisku

V sobotu 25. listopadu otisklo na první straně Rudé právo dva důležité texty. Prvním je obsáhlá informace o projevu Miloše Jakeše na mimořádném zasedání

⁶⁰ Václavské náměstí 24. 11. 1989. *Informační servis* 24. 11. 1989, roč. 1, č. 6, s. 3

⁶¹ *Informační servis* 24. 11. 1989, roč. 1, č. 6, s. 1

⁶² *Informační servis* 24. 11. 1989, roč. 1, č. 6, s. 4

ÚV KSČ⁶³, ve kterém se kriticky vyjadřuje především k přístupu Komunistické strany k událostem posledních dnů, kdy doslova hovoří o nutnosti sebekriticky zhodnotit svou činnost. V článku „Usnesení ÚV KSČ“ je oznámena rezignace celého ústředního výboru a složení nového předsednictva. Důvodem abdikace je: „*Další stupňování napětí ve společnosti ohrožuje socialismus v naší zemi. Vedení strany a sátu nezvládlo tuto situaci.*“ Novým generálním tajemníkem se stává Karel Urbánek. Článek „Shromáždění v Praze“ poprvé na stránkách Rudého práva bez jakýchkoliv emocí popisuje průběh shromáždění na Václavském náměstí, včetně výčtu jmen většiny řečníků. Mezi vystupujícími je uveden Václav Havel, Michael Kocáb i Marta Kubišová.⁶⁴ Další zpráva vyjasňuje pravděpodobná nedorozumění o průběhu vyšetřování událostí 17. listopadu. Na straně dva se titul vrací k tématu nadcházející generální stávky: „Horníci, chemici, stavbaři se stávkou nesouhlasí“.⁶⁵ Text je sestaven částečně z přímých výpovědí zaměstnanců průmyslových podniků a dolů napříč republikou, kteří vyjadřují svůj nesouhlas se stávkou, především pak v souvislosti s negativními ekonomickými dopady tak, jak již bylo několikrát uvedeno v předchozích dnech.

Informační servis se složení předsednictva ÚV KSČ věnuje v prvním článku, jímž je aktuální prohlášení Občanského fóra. Jako zdroj informací o změnách jsou uvedeny oficiální sdělovací prostředky bez konkretizace. Nespokojenost s nedůsledností požadovaných personálních změn spatřuje OF v nutnosti dalších demonstrací a stávek.⁶⁶

Neděle 26. listopad - na Letenské pláni proběhla další demonstrace, které se zúčastnilo přes 500 000 lidí, vystoupil zde jak Václav Havel, tak i Ladislav Adamec.

Neděle 26. listopadu - reakce tisku

Zvláštní vydání Rudého práva z neděle 26. listopadu je věnováno projevu Karla Urbánka z mimořádného sjezdu ÚV KSČ, který ve funkci generálního tajemníka strany vystřídal Miloše Jakeše. Na tomto sjezdu odstoupilo celé vedení strany, a to včetně Miroslava Štěpána. Celý projev Karla Urbánka, který odvysílala i Československá televize,

⁶³ Soudruh Karel Urbánek novým generálním tajemníkem ÚV KSČ. *Rudé právo* 25. 11. 1989, roč. 70, č. 278, s. 1

⁶⁴ (ch). Shromáždění v Praze. *Rudé právo* 25. 11. 1989, roč. 70, č. 278, s. 1-2

⁶⁵ (fm). Horníci, chemici, stavbaři se stávkou nesouhlasí. *Rudé právo* 25. 11. 1989, roč. 70, č. 278, s. 1-2

⁶⁶ Prohlášení Občanského fóra ze dne 25. 11. 1989. *Informační servis* 25. 11. 1989, roč. 1, č. 7, s. 1

je prostoupen sebekritikou, současně se nevzdává snahy zachovat i nadále myšlenku socialismu a vedoucí úlohu komunistické strany ve společnosti. Karel Urbánek to vyjadřuje slovy: „... ulice jsou v těchto dnech plny hesel, letáků a provolání. Mezi kterými mi utkvělo v paměti jedno z nich. Někdo napsal na plakát: *Jsme pro socialismus, ale bez chyb.*“⁶⁷ O neochotě připustit si myšlenku konce svědčí i použité titulky článků jako „Komunisté, vpřed!“, v jehož textu je přesně vystižena tehdejší snaha o udržení moci: „*Oceňujeme přístup mládeže a zdravých sil národa, které stojí na socialistických pozicích. Požadujeme národní dohodu na základě rovnocenného partnerství všech pokrokových sil ve společnosti jako základ pro obnovení důvěry v komunistickou stranu.*“⁶⁸

V reportáži ze sobotní demonstrace na Letné je sice uvedeno, že zástupci dělnických organizací, kteří přišli hovořit o závěrech celostátního stranického aktivu slovo nedostali (tučně): „... organizátoři shromáždění odmítli dát slovo delegaci dělníků, kteří chtěli přítomné informovat o průběhu a závěrech jednání celostátního stranického aktivu, jenž se v sobotu dopoledne sešel v Paláci kultury.“⁶⁹, ale současně jsou (rovněž tučně) v textu uvedeni řečníci, včetně Alexandra Dubčeka a Václava Havla, který zde je poprvé i citován: „... [generální stávka 27. 11.] měla stát referendem o vedoucí úloze jedné strany.“

10. číslo Informačního servisu přináší vyjádření Tiskového centra Občanského fóra k uvedenému odmítnutí vystoupení dělníků na letenské demonstraci. „*Chceme se vyjádřit k několika poznámkám tisku i veřejnosti k naší údajné netolerantnosti a emotivnosti našich manifestací. V případě zástupců MV KSC, kteří se dostavili uprostřed vzrušené atmosféry mítinku na Letnou, nebylo možné prověřit jejich kompetenci. Nebylo možné zařadit desítky jiných příchozích řečníků, neboť nám ve většině případů nebylo známo ,kdo je kdo‘ a nesli jsme zodpovědnost za případné výlevy exhibicionistů a provokatérů.*“⁷⁰

Od osmého vydání Informačního servisu lze nalézt známky jeho odklonu od prostého zpravodaje událostí k šířeji pojatému nezávislému titulu, který vyvrcholil jeho transformací do týdeníku Respekt. Demonstraci na Letné se na stránkách osmého a devátého čísla (26. a 28. listopadu) prakticky nevěnuje. Zůstává zachován (v čísle 8)

⁶⁷ Projev Karla Urbánka v televizi. *Rudé právo* 26. 11. 1989, roč. 70, zvláštní vydání, s. 1 a 3

⁶⁸ ADAMIČKOVÁ, Naďa, KAZDA, Lubor. Komunisté, vpřed!. *Rudé právo* 26. 11. 1989, roč. 70, zvláštní vydání, s. 3

⁶⁹(fl, mik). Co se dělo na Letné. *Rudé právo* 26. 11. 1989, roč. 70, zvláštní vydání, s. 1 a 3

⁷⁰ Občanské fórum k pražským manifestacím. *Informační servis* 28. 11. 1989, roč. 1, č. 10, s. 2

krátký přehled zpráv, poskytuje prostor informacím o dalším represivním přístupu ozbrojených složek na shromážděních mimo Prahu a v článku „Svědectví“ se slovy přímých účastníků vrací k událostem 17. listopadu. Zajímavá je „Výzva“ na straně 2, kde přetiskuje prosbu OF o shromažďování všech písemných, fotografických a audiovizuálních materiálů z uplynulých dnů k pozdějšímu historickému zpracování. Skutečně překvapivý v kontextu doby je text od autora podepsaného pouze monogramem „pt“ (snad se jedná o členku redakce Terezu Pokornou) s titulkem „Informace pro koho?“, který se poměrně kriticky zamýšlí nad obsahem a formulací zpráv, které publikuje tehdejší opozice. *„Jestliže zárodky našich občanských iniciativ se v 70. letech snažily obracet k veřejnosti co možná nejautentičtější informací a ta byla jejich hlavní (a možná jedinou) skutečnou silou, bylo by žádoucí, aby se dnes opozice zamyslela nad svými kořeny.“*⁷¹

Deváté vydání Informačního servisu je označeno jako zvláštní a je kompletně věnováno textu Jana Rumla „Vyzvědačství kouzla zbavené“, který byl připraven pro již nerealizované čtvrté číslo časopisu Sport.

Pondělí 27. listopad - mezi 12:00 až 14:00 dvouhodinová generální stávka, do které se zapojilo na 75 % občanů pod heslem Konec vlády jedné strany, na Václavském náměstí zazpíval Karel Kryl s Karlem Gottem.

Pondělí 27. listopadu - reakce tisku

Rudé právo referuje o dalším mimořádném zasedání ÚV KSČ, kde byl svolán mimořádný sjezd strany. Komunistická strana si uvědomuje nedostatečnost dosavadních kroků a jejich mizivý dopad na zvrácení převratové atmosféry v zemi. To si uvědomuje dokonce i samotná redakce Rudého práva, která se v článku „Neztrácejme čas! Jednejme!“ poprvé přiznává k profesním pochybením při informování veřejnosti: *„Již předsjezdové diskuse a samotný sjezd budou veřejným důkazem, že se dokážeme rozejít definitivně s administrativně příkazovacím systémem, s poručnickováním a nekompetentností, které tak neblaze a s tragickými důsledky ochromily stranu ve chvílích nejtěžších. I naše redakce, která v posledních letech prosazovala – a ne vždy snadno – politiku pravdivého, úplného a otevřeného informování, se této vlastní zásady nezhostila v uplynulém týdnu tak, jak komunisté a čtenáři očekávali.“*⁷²

⁷¹ (pt). Informace pro koho?. *Informační servis* 26. 11. 1989, roč. 1, č. 8, s. 4

⁷² Neztrácejme čas! Jednejme!. *Rudé právo* 27. 11. 1989, roč. 70, č. 279, s. 1

Na straně jedna je rovněž informace o setkání delegace ÚV NF a vlády ČSSR se zástupci Občanského fóra, jehož jménem jednal Václav Havel. Ten je rovněž zachycen na ilustrační fotografii z průběhu jednání. Občanské fórum je již přijímáno jako plnohodnotný partner v dialogu, jako oficiální reprezentant a mluvčí opozice. „*Pokud si neuvědomíme, že Občanské fórum je opozicí, tak si neuvědomujeme reálnou politickou situaci.*“⁷³ Prakticky celý rozsah vydání je věnován diskusím z mimořádného zasedání ÚV KSČ.

Na straně 6 je doplněno ohlédnutí za víkendovými demonstracemi na Letné.

29. listopad - Federální shromáždění jednomyslně schválilo zrušení ústavního článku číslo 4, 6, 16, týkajících se vedoucí úlohy KSČ ve společnosti a výchovy v duchu marxismu-leninismu a 30. listopadu dochází ke zrušení výuky marxismu-leninismu na vysokých školách.

30. listopadu - reakce tisku

V následujících dnech se na stránkách Rudého práva mísí texty vyzývající k obraně myšlenek socialismu a nutnosti obnovit vedoucí úlohu KSČ s články o nutných reformách, potřebě dialogu a správnosti požadavků opozičních sil. Vnitřní konflikt redakce se zlomil pravděpodobně 29. listopadu, kdy Rudé právo na straně 3 otiskuje plné znění Programových zásad Občanského fóra a „Osm pravidel dialogu“.⁷⁴ Hned vedlejší text na téže straně článek „Komunisté a Občanské fórum řeší otázku, zda mají komunisté vstupovat do opozičního Občanského fóra. Jeho autor, Ivan Wiszczor, předseda FÚ pro vynálezy, uvažuje takto: „*Osobně se domnívám, že ano. Musíme pohlédnout pravdě do očí. Stávkuje se, naše země prožívá hlubokou krizi a těžce hledáme východiska. ... Mohla by zaznít námitka: Ale komunisté hodně dlouho nedávali slovo všem. Za sebe říkám: Dávali, ale ne všichni.*“⁷⁵ OF se začíná v této době etablovat jako politická strana. Informační servis otiskuje v aktuálním čísle (Informační servis

č. 11) na straně 2 podrobnou vnitřní organizaci OF.⁷⁶

V informačním servisu se účasti komunistů v OF svou úvahou věnuje Petr Uhl v čísle 11. Chápe nebezpečí, která z této situace vyplývají, pokud by danou buňku OF

⁷³ LOUČKOVÁ, Eva, JANOUŠKOVEC, Jiří. Komunisté do čela boje za socialismus, *Rudé právo* 27. 11. 1989, roč. 70, č. 279, s. 2

⁷⁴ Osm pravidel dialogu. *Rudé právo* 29. 11. 1989, roč. 70, č. 281, s. 3

⁷⁵ WISZCZOR, Ivan. Komunisté a Občanské fórum. *Rudé právo* 29. 11. 1989, roč. 70, č. 281, s. 3

⁷⁶ Vnitřní organizace Občanského fóra. *Informační servis* 29. 11. 1989, roč. 1, č. 11, s. 2

zcela ovládli členové KSČ. V tom případě radí organizaci opustit a založit novou. Zároveň však autor varuje před nedemokratickým přístupem, který by vstupu komunistů zabránil.⁷⁷

V textu „Poznámky k vystoupení K. Urbánka na aktivu Komunistické strany Československa v Paláci kultury dne 28. 11. 1989“ Informační servis varuje před výše popsanou změnou v politice KSČ, kdy tato strana svým jazykem napodobuje formulace občanských hnutí a snaží se je vnitřně rozštěpit a infiltrovat svými členy. „*Hlavní rysy nové aparátní politiky KSČ ... nadále zůstává hlavní ideovou zbraní demagogie, plané sliby, převrácení skutečnosti a vymyšlená diskreditace protistrany.*“⁷⁸

S touto novou strategií KSČ koresponduje i titulěk článku z Rudého práva ze dne 30. listopadu „Nejlepší politikou je čestnost, upřímnost, otevřenost“ ve kterém předseda vlády Ladislav Adamec apeluje na klidný dialog, který povede k odstranění všech kritizovaných reliktnů minulosti. „*Pohledy na příčiny současného stavu i jeho řešení se různí. V tom však nevidím překážku společného hledání východiska.*“⁷⁹ Na shodné straně pak naleznete i text „Podpora prezidentovi“, ve kterém poslanci KSČ vyjadřují jednoznačnou podporu hlavě státu a žádají ho o setrvání ve funkci.

Předchozí den byla Federálním shromážděním schválena změna ústavy, ve které byly zrušeny články 4, 6 a 16 týkající se vedoucí úlohy KSČ ve společnosti, v Národní frontě a výchovy v duchu marxismu-leninismu. Rudé právo tuto informaci uvádí na první a druhé straně.⁸⁰

30. listopadu vychází dvě vydání Informačního servisu. Číslo 12 s uzávěrkou v 0:30 ráno, v úvodníku „Co dál?“ hodnotí dosavadních deset dnů stávek a demonstrací a všímá si jisté standardnosti ve zpravodajství. „*Skončila doba ‚pouliční demokracie‘, kdy se národ dovídal informace bezprostředně z balkónů a řečnických tribun, a nastává fáze vyjetých kolejí tiskových konferencí a komuniké.*“⁸¹ V čísle 12, ani v následujícím čísle 13 s uzávěrkou 20:15, není zmíněna žádná informace o zrušení ústavních článků o vedoucí úloze komunistické strany. Třinácté číslo pouze otiskuje úvahu z předchozího dne, kde je o změně Ústavy pouze spekulativně uvažováno. Ke změně Ústavy se v komentáři vrací Informační servis ve svém 15. čísle v textu „Konec vedoucí

⁷⁷ (uhl). K účasti komunistů v občanských fórech. *Informační servis* 29. 11. 1989, roč. 1, č. 11, s. 3

⁷⁸ Poznámky k vystoupení K. Urbánka na aktivu Komunistické strany Československa v Paláci kultury dne 28. 11. 1989. *Informační servis* 29. 11. 1989, roč. 1, č. 11, s. 3

⁷⁹ Nejlepší politikou je čestnost, upřímnost, otevřenost. *Rudé právo* 30. 11. 1989, roč. 70, č. 282, s. 1

⁸⁰ *Rudé právo* 30. 11. 1989, roč. 70, č. 282, s. 1-2

⁸¹ Co dál?. *Informační servis* 30. 11. 1989, roč. 1, č. 12, s. 1

úlohy?“. Autor (ru), pravděpodobně Jan Ruml, varuje před falešným pocitem vítězství, který může vyplývat ze zrušení ústavního článku o vedoucí úloze KSČ.⁸² V následujícím textu je uveřejněn přepis instrukcí řadovým členům KSČ, za jehož zdroj je uvedeno zasedání KSČ ze dne 26. 11. 1989, a který instruuje členy strany, jak se chovat v aktuální společenské situaci s cílem udržení moci KSČ ve společnosti.⁸³

Redakce Informačního servisu se koncem listopadu od domácího zpravodajství postupně odchyluje a dává prostor změnám v okolních státech. V čísle 12 je tak poprvé otištěn text o politické situaci v Rumunsku, která se v příštích dnech pro Informační servis stane velmi nosným tématem.

3.4.1. Kvantitativní vyhodnocení první části

Rudé právo

V kvantitativní části obsahové analýzy Rudého práva jsem se zaměřil na sledování tří okruhů znaků.

- a) frekvenci a obsah emocionálně zabarvených expresivních výrazů použitých pro popis protivládních akcí a jejich iniciátorů.
- b) výrazy použité pro popis jednání představitelů vládní moci.
- c) výrazy použité pro popis nebezpečí pro společnost tak, jak je interpretovalo Rudé právo.

Pro obsahovou analýzu byly použity veškeré texty titulu Rudé právo, které se svým obsahem věnovaly politické situaci v zemi a jejímu hodnocení.

Operacionalizace použitých výrazů:

Radikalismus – radikální projevy, radikální řešení, radikální názory, projevy radikalismu

Rušivé projevy – narušování klidu, narušování práce, rušivé demonstrace

Napadat – napadli, napadali příslušníky,

Pokřikovat – demonstranti pokřikovali, křičeli hesla, vykřikovali

⁸² (ru). Konec vedoucí úlohy?. *Informační servis* 2. 12. 1989, roč. 1, č. 15, s. 1-2

⁸³ Tamtéž s. 2

Provokovat – vyvolat provokace, provokativní projevy, provokativní postupy, provokativní jednání, provokace, cílem bylo vyprovokovat

Konfrontovat – konfrontace názorů, konfrontace s příslušníky, došlo ke konfrontacím

Destabilizovat – destabilizace společnosti, destabilizovat situaci, cílem je destabilizace

Protistátní jednání

Zneužít – zneužít pokojnou demonstraci, zneužili pietní akt, zneužili situaci, zneužili studentskou demonstraci

Vyvolání napětí – pokusy vyvolat napětí, cílem je vyvolat napětí, účelem je vyvolat napětí

Lež – lživé informace, lži, fáma, smyšlené informace, nepravdivé informace, účelové lži

Síly západu – štvavé vysílačky, kruhy blízké západu, západní kruhy, západní aktivity

Dezinformace – účelová dezinformace, šíření dezinformace, dezinformační kampaň

Chaos – zmatek, neklid, vyvolat chaos, chaotická situace

V prvních dnech po listopadových událostech užívalo Rudé právo pro označení protivládních opozičních aktivit množství emocionálně zabarvených pejorativních výrazů. Demonstrace a protesty byly řízené ‚silami západu‘ a organizované ‚štvavými vysílačkami‘, které šířily lživé informace o průběhu událostí. Jejich cílem pak bylo vyvolat chaos, destabilizovat společnost a zneužít pokojné demonstrace. Frekvence těchto výrazů během prvních dnů převratu na stránkách Rudého práva rychle klesá a již po několika dnech se objevují velmi sporadicky (graf č. 1, tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Frekvence použitých expresivních výrazů pro označení aktivit opozice na stránkách titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989

Rudé právo		datum										
operacionalizace	18.11	20.11	21.11	22.11	23.11	24.11	25.11	27.11	28.11	29.11	30.11	
výrazy použité pro opozici	radikalismus	1		1	1		1		1	1		
	rušivé projevy	1	1	2	1	1	1	1				
	napadat	1		1		1						
	pokřikovat	1	1									
	provokovat		6	4	2	1	1					
	konfrontovat		1	3	3		1	1		1	1	
	destabilizovat		1	1	7	2	2	1	2		2	
	protistátní jednání		1									
	zneužít		3	3			1		1	1		
	vyvolání napětí		3	3	1	1	4	2	2		1	
	lež		8	3	5	3	4	2	1			
	síly západu		7	2	1	1	4	2				
	dezinformace		4	1	4	1	2	1	1		1	
	chaos		4	3	1	2	1	1		1		
celkem	4	40	27	26	13	22	11	7	4	3	3	
počet textů	1	4	9	11	13	19	16	13	12	14	19	

Zdroj: Rudé právo 18. 11. – 30. 11. 1989

Graf č. 1: Celkový počet expresivních výrazů pro označení aktivit opozice v titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989

Zdroj: Rudé právo 18. 11. – 30. 11. 1989

Klesající frekvence emocionálně zabarvených výrazů koresponduje s postupným přijetím představitelů opozice jako partnerů pro další jednání. Již od prvních dnů převratu pak Rudé právo používá v souvislosti s popisem jednání a pozic vlády několik klíčových výrazů, které i nadále zůstávají obsaženy v komunikaci. Jedná se především o výrazy v emocionální opozici k protirežimním aktivitám, jak jsou charakterizovány výše. Vysokou frekvenci užití pak vykazují zejména termíny ‚rozvaha‘, ‚dialog‘ a ‚přestavba‘.

Operacionalizace:

Rozvaha – je třeba rozvahu, potřebujeme rozvahu, další jednání vyžaduje rozvahu, rozvaha je naším cílem

Dialog – potřeba dialogu, otevřený dialog, nutnost dalšího dialogu, zahájen dialog

Reformy – reformní změny, změny, nutnost reformem, musíme přistoupit k reformám

Přestavba – zahájen proces přestavby, přestavba je naším úkolem, v cílech kladených přestavbou společnosti, přestavba je zahájena

Demokratizace – demokratizace procesů, demokratizace společnosti, vyšší demokratizace, důraz klademe na demokratizaci

Otevřenost – otevřenost v jednání, otevřené jednání, větší otevřenost

Tabulka č. 2: Frekvence výrazů charakterizujících cíle jednání představitelů státní moci v titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989

	Rudé právo	datum										
	operacionalizace	18.11	20.11	21.11	22.11	23.11	24.11	25.11	27.11	28.11	29.11	30.11
popis jednání vládní moci	rozvaha		6	7	9	4	5	2	4	2	1	1
	dialog		1	5	8	7	3	5	6	6	10	6
	reformy		1	3	3	2	2	1	2	1	2	2
	přestavba		2	10	14	7	9	5	6	5	6	9
	demokratizace		2	4	3	3	5	3	2	3	2	2
	otevřenost	1	1		1	1	1					
	celkem	1	13	29	38	24	25	16	20	17	21	20
počet textů	1	4	9	11	13	19	16	13	12	14	19	

Zdroj: Rudé právo 18. 11. – 30. 11. 1989

Rudé právo na svých stránkách využívá nepřímou formu zastrašování čtenářů, kdy v textech a projevech upozorňuje na možná nebezpečí hospodářského poklesu,

který se projeví v klesající životní úrovni a přímo v ohrožení dosažených ‚sociálních jistot‘.

Tabulka č. 3: Frekvence výrazů charakterizujících společenská nebezpečí v titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989

Rudé právo		datum										
operacionalizace		18.11	20.11	21.11	22.11	23.11	24.11	25.11	27.11	28.11	29.11	30.11
nebezpečí	sociální jistota		1	3	3	1	2	1			1	4
	hospodářský rozvoj		1	1	1	1	2	3	2	1	1	3
	životní úroveň		1	4	4	3	2	2	1	1		1
celkem		0	3	8	8	5	6	6	3	2	2	8
počet textů		1	4	9	11	13	19	16	13	12	14	19

Zdroj: Rudé právo 18. 11. – 30. 11. 1989

Operacionalizace:

Sociální jistoty – ztráta sociálních jistot, ohrožení dosažených sociálních jistot

Životní úroveň – negativně ovlivní životní úroveň, změny se dotknou i vašich stolů, pokles dosažené životní úrovně, ohrožení kvality života

Hospodářský rozvoj – hospodaření státu, cíle národního hospodářství, negativní vliv na hospodářskou situaci, propad hospodaření

Informační servis

Při obsahové kvantitativní analýze titulu Informační servis jsem se věnoval pouze frekvenci a obsahu emocionálně zbarvených expresivních výrazů použitých pro popis jednání vládních orgánů a jejich představitelů. Informační servis svým specifickým obsahem, který byl složen především z krátkých informativních zpráv a přetisku konkrétních prohlášení opozice, neumožňuje smysluplnou analýzu výrazů použitých pro vlastní popis tehdejší opozice tvořené občanskými iniciativami.

Tabulka č. 4: Frekvence výrazů charakterizujících jednání představitelů státní moci v titulu Informační servis ve dnech 20. 11. – 30. 11. 1989

		datum									
Informační servis		20.11	21.11	22.11	23.11.*	24.11	25.11	26.11	28.11	29.11	30.11.*
Použité výrazy	brutalita	2		1	4		3	2			2
	dezinformace	2			2					1	
	provokace	2			1	2	1	2	1	1	
	násilí	1	1	1				2			1
	destrukce	1									
	lži			1	1	1			2	1	
	masakr			1	2						
	odsouzení (jednání)				1					1	
	represe				1		1	1			
	celkem	8	1	4	12	3	5	7	3	4	3

Zdroj: Informační servis 20. 11. – 30. 11. 1989

*dvě vydání během jednoho dne

Operacionalizace:

Brutalita – brutální, brutální postup, brutální jednání, brutální potlačení

Dezinformace – dezinformace, musíme vyvrátit dezinformaci, šíří se dezinformace

Provokace – vyprovokovali, provokatéři

Násilí – násilné potlačení, za použití násilí, došlo k násilí

Destrukce – destruktivní jednání

Lži – účelové lži, šíří se lži, zaznamenali jsme nepravdivé informace, šíří se nepravdivé informace, musíme vyvrátit lživé informace

Masakr – došlo k masakru, potlačení demonstrace byl masakr

Odsouzení – odsoudili jednání, odsouzeníhodné jednání

Represe – policejní represe, represivní jednání, došlo k represím

Emocionálně zabarvené výrazy užívá po celé sledované období velice střídmě a otiskuje je především v přímých výpovědích svědků událostí, nebo v rámci prohlášení jednotlivých sdružení a iniciativ.

Informační servis prakticky upouští od hodnotových soudů, které by provázel emotivně zabarveným komentářem. Snaží se v těchto dnech poskytovat informace, jež jsou nejmasovějším titulem, kterým je Rudé právo, ignorovány. V případě,

že uveřejní nepodloženou informaci, která se později ukáže jako zavádějící, pak tuto chybu v nejbližším možném vydání okamžitě opravuje.

3.4.2. Kvalitativní vyhodnocení první části

V průběhu prvních čtrnácti dnů od 17. listopadu došlo u obou sledovaných titulů k zcela zásadní proměně v rovině struktury zpráv i jejich objektivitě.

Informační servis, který vznikl sloučením dosud samizdatových titulů, se stal v prvních dnech jediným masověji šířeným skutečně nezávislým informačním médiem. Jeho autoři se tak náhle ocitli v dosud nepoznané situaci volného šíření svých myšlenek bez jakéhokoliv omezení, nebo hrozby trestního postihu. Od prvního dne se tak současně potýkali s problematikou věrohodností svých zdrojů, jejich ověřitelností a pravdivostí. Již od prvního vydání uvádějí kontaktní telefonní číslo, které bylo tehdy jediným operativním komunikačním kanálem. Později (od čísla 5 ze dne 23. listopadu) Informační servis uvádí kontaktní telefonní čísla pro příjem aktuálních zpráv a informací i na světové informační agentury a významné rozhlasové stanice např. Ivan Medek - Hlas Ameriky, OF, BBC, TASS, Reuters, Česká televize, divadla a stávkové výbory. Vzhledem k omezenému tiskovému rozsahu, nedostatku papíru a reprografických technik jsou zprávy omezeny na telegrafický přehled aktuálních událostí, delší texty pak v prvních dnech přetiskují doslovná znění prohlášení Občanského fóra, stávkových výborů a kulturních zařízení. Z téhož důvodu nepřetiskuje prohlášení a zprávy, která publikuje oficiální tisk. Jeho úlohou bylo alternativní zpravodajství o událostech, které nebylo jinou cestou šířitelné.

V případě uveřejnění poplašné zprávy, nebo nepravdivé informace se okamžitě snaží sjednat tiskovou opravu, nebo vydat dementi (již v prvním čísle je tak vyvrácena zpráva o údajné smrti studenta Šmída).

Od jedenáctého čísla se objevují první komentáře a pozornost redakce se z domácí politické scény rozšiřuje na situaci v zahraničí, především pak v Rumunsku a později i v Číně. Z hlediska objektivitě se titul snažil vytvořit informačně relevantní médium, které však i vzhledem k proměně obsahu zpravodajství ostatních médií začal ztrácet svůj prvotní význam a byl nucen hledat svou další identitu.

Rudé právo se od svého vzniku prezentovalo jako tiskový orgán Komunistické strany a toto označení mělo absolutní většinu své historie i ve svém podtitulu. Stranický tisk sloužil vždy k mobilizaci členské základny a příznivců. Kodex stranického žurnalistu klade důraz na loajalitu a ideovost. Když Lenin zdůvodňoval ideologii bolševického

přístupu k žurnalistice založenou na stranické oddanosti a ideologické věrnosti, tak odsoudil princip objektivitu jako „buržoazní objektivismus“.⁸⁴ Rudé právo je tak ve zvláštní situaci. Pokud bychom na objektivitu jeho zpravodajství pohlíželi z perspektivy čistě stranického tisku, pak by mu nebylo prakticky co vytýkat. Vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o tiskový orgán strany, která kontrolovala a ovládala chod celé společnosti a současně určovala i pravidla pro obsah mediálních sdělení, pak toto hledisko aplikovat nelze.

V prvních dnech po potlačení demonstrace 17. listopadu se Rudé právo striktně drží své stranické linie. Tato snaha o bagatelizaci probíhajících společenských změn je dobře patrná i na frekvenční analýze expresivních výrazů použitých pro popis událostí. Až do 29. listopadu ignoruje možnost informovat veřejnost o programu a požadavcích Občanského fóra. Specifickým způsobem je na jeho stránky uvedena opozice, kdy jména jako Ján Čarnogurský, Václav Havel nebo Václav Malý začínají být součástí zpravodajství bez jakéhokoliv seznámení, nebo představení. Jsou redakcí podvědomě vnímána jako tak obecně známé osobnosti, že je zbytečné je podrobněji představovat. Toto informační vakuum se snaží zaplnit Informační servis, který nepravidelně otiskuje stručné životopisy hlavních opozičních aktérů událostí.

Pro přehlednější deskripci změn v obou sledovaných titulech jsem zvolil hybridní přístup k práci, který kombinuje kvalitativní a kvantitativní analýzu. V kvantitativním exkursu jsem sledoval frekvenci citově zabarvených přívlastků a označení opozičních aktivit. V následující tabulce a grafu jsou shrnuty použité výrazy v textech obou titulů během prvních cca čtrnácti dnů od 17. listopadu do 30. listopadu 1989. Změny, které lze během prvních několika dnů nalézt v použité terminologii a především v emocionálním zabarvení použitých výrazů, připomíná vývoj již legendárních titulků novinových článků ‚Le Moniteur universel‘ po vylodění Napoleona v roce 1815. V průběhu několika dnů, od 4. března do 21. března, během jeho cesty na Paříž, o jeho postupu noviny referují: ‚Netvor opustil Elbu‘ a ‚Zlověstný Korsikán odplul do Francie‘, přes ‚Bonaparte přistál‘, ‚Generál Bonaparte obsadil Grenoble‘, ‚Napoleon vjel do Lyonu‘, až po ‚Včera byl císař radostně přijat ve Fontainebleau‘ a ‚Jeho Veličenstvo je dnes očekáváno v Tuileriích‘.^{85 86}

⁸⁴ McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Přeložila ANTONÍNOVÁ, Hana. Praha: Portál, 2004., s. 73

⁸⁵ SEGAL Thomas: *L'encyclopédie de l'inutile*. Bouquino 2010, ISBN 2313001474 [on line] dostupné z: <http://www.ebook777.com/lencyclopedia-de-linutile/> [cit. 2017.03.16]

3.5. Druhá část 1. prosince – 31. prosince 1989

3. prosinec - Ladislav Adamec představil novou vládu, která se skládala z 15 komunistů, 1 lidovce, 1 socialisty a 3 nestraníků, proti okamžitě vystoupilo Občanské fórum a na 11. prosince vyhlásilo další generální stávkou. Nová vláda byla jmenována prezidentem republiky Gustávem Husákem, ve Sportovní hale v Praze se konal „Koncert pro všechny slušný lidi“ za účasti Karla Kryla

4. prosince - reakce tisku

Rudé právo 4. prosince na první straně otiskuje informaci o složení nově jmenované vlády, bez jakéhokoliv komentáře událostí, které k její změně vedly. Úkolem vlády je: „...navazovat na vše pozitivní, co bylo uděláno, udržet a zvyšovat životní úroveň a dále rozvíjet ekonomiku s důrazem na sociální oblast.“ Důraz je kladen na ekonomické jistoty obyvatel, které jsou dány do opozice k změnám a turbulencím ve společnosti. V závěru textu prezident Gustáv Husák poprvé naznačuje možnost své abdikace. Na straně dvě je otištěno v plném znění prohlášení Ladislava Adamce k hlavním úkolům nové federální vlády, informace o zasedání krajských výborů KSČ a o jednání Demokratického fóra komunistů. Deník neuvádí žádné informace, zda složení nové vlády bylo konzultováno s opozicí a zda jeho návrh vychází ze společných jednání. Kriticky se ke složení nové vlády vyjadřuje Informační servis č. 17 ve svém večerním vydání, kde otiskuje výňatek z prohlášení OF ze dne 3.12. Navrženou vládu nepovažuje OF za novou a personální změny za dostatečné.⁸⁷

4. prosinec - otevřely se hranice do Rakouska - během víkendu navštívilo Rakousko cca 250 000 lidí, poprvé od 17. listopadu v televizi vystoupil prezident Gustáv Husák

5. – 6. prosince - reakce tisku

Devatenácté číslo Informačního servisu přetiskuje vyjádření studentů AMU, které se shoduje s požadavky OF na personální změny nově navržené vlády. Dále informuje o jednání předsednictva Federální vlády ČSFR a zástupců Občanského fóra,

⁸⁶ Toulky českou minulostí. [rozhlasový pořad] 713. schůzka: Hotové Waterloo. Český rozhlas. 23. 8. 2015 [on line] dostupné z: http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/713-schuzka-hotove-waterloo--1518894 [cit. 2017.02.26]

⁸⁷ Ke složení vlády. *Informační servis* 3. 12. 1989, roč. 1, č. 17, s. 2

kteřé proběhlo 4. prosince v odpoledních hodinách a jehož tématem byly další požadavky na změnu vlády.

Tentýž den, 5. prosince, přetiskuje Rudé právo požadavky OF. Objektivně informuje o demonstraci na Václavském náměstí, kde Václav Malý přečetl společné prohlášení OF a VPN. Hlavními požadavky bylo vyhlášení svobodných voleb a demise nové vlády. Podle citovaného herce ND, Miroslava Macháčka: „*Složení federální vlády nerespektuje celonárodní požadavek vytvořit vládu z odborníků všech politických sil země.*“⁸⁸ Neuveřejňuje však plné znění požadavků OF a VPN. Na následující straně se autor Jan Lipavský zamýšlí nad posledními událostmi v článku „Kdo je pro a kdo proti?“. Text, ve kterém obratně pracuje s citacemi představitelů opozice, je zaměřen proti dalším personálním změnám ve vládě. V závěru je pak opět předkládána obava z ekonomických dopadů změn na každého obyvatele země: „*Nakonec jde o mnoho. Kdyby mělo být formování nové vlády v neustálém pohybu, ztrácí tím celé naše hospodářství, mohlo by se to projevit i na našich stolech.*“⁸⁹

Šestého prosince Rudé právo otiskuje na titulní straně složení nové vlády ČSR. V článku „Závažné rozhodnutí parlamentní komise“, která byla ustanovena pro vyšetření událostí 17. listopadu, jsou za zásah přímo zodpovědné osoby označeni Miloš Jakeš a Miroslav Štěpán a je doporučeno jejich zbavení poslaneckých mandátů. „*Svým jednáním zklamali důvěru voličů a dopustili se jednání nedůstojného funkce poslance.*“⁹⁰

7. prosinec - rezignovala nová federální vláda spolu s premiérem Ladislavem Adamcem, sestavením nové vlády byl pověřen Marián Čalfa.

7. – 8. prosince - reakce tisku

Rudé právo tento den v článku „Podvrhy, nebo demokracie?“ ústy tiskového mluvčího ÚV KSČ Josefa Hory vyvrací autorství letáků „Praktiky KSČ v boji proti Občanskému fóru“, který se objevil i v Informačním servisu č. 22: „*Nevylučuji, že taková slova mohla zaznít. Je však nereseriózní je vydávat za praktiky KSČ, řekl J. Hora.*“⁹¹ V článku se hovoří o „setkání zástupců OF a komunistické strany“, ale o jeho obsahu a průběhu žádné informace nezaznají. V textu „Pod ultimáty se nedá

⁸⁸ Stanovisko k volbám a k federální vládě. *Rudé právo* 5. 12. 1989, roč. 70, č. 286, s. 1

⁸⁹ LIPAVSKÝ, Jan. Kdo je pro a kdo proti? *Rudé právo* 5. 12. 1989, roč. 70, č. 286, s. 2

⁹⁰ Závažné rozhodnutí parlamentní komise. *Rudé právo* 6. 12. 1989, roč. 70, č. 287, s. 1

⁹¹ ADAMIČKOVÁ, Naďa, SIROTA, Igor. Podvrhy, nebo demokracie? *Rudé právo* 7. 12. 1989, roč. 70, č. 288, s. 1

pracovat“ je přetištěn plný text televizního projevu premiéra Adamce k personálním změnám vlády. Popisuje tlak, který na obsazení vlády vyvíjejí občanské iniciativy, aniž by někoho konkrétně jmenoval a v závěru projevu oznamuje svou rezignaci, a tím i odstoupení celé vlády.

Téma infiltrace členů KSČ do OF je velmi silné a věnuje se mu i text J. Obdržálka na straně 3., který takové jednání členům komunistické strany nedoporučuje, neboť: „*taková činnost nejen neposlouží KSČ, ale povede k absolutní ztratě důvěry, kterou si zachovali jednotliví členové a některé ZO KSČ*“.⁹² Sám autor je paradoxně členem KSČ a současně i zakládajícím členem OF.

Informační servis přetiskuje 7. prosince prohlášení OF a VPN k vystoupení premiéra Adamce z předchozího dne. Jedná se o vysvětlení dosavadního průběhu jednání zástupců občanských iniciativ s panem premiérem. Nespokojenost s dosud realizovanými změnami občanské iniciativy vysvětlují: „*Je jasné, že krizi vyvolala špatně sestavená vláda, nikoli my. Své návrhy neprosazujeme, k jejich uspěchanému přijetí nikoho nenutíme, snažíme se prostě v zájmu celé společnosti panu premiérovi pomoci*“.⁹³

8. prosinec - Občanské fórum se definitivně rozhodlo pro kandidaturu Václava Havla na funkci prezidenta. Gustáv Husák vyhlásil amnestii.

9. prosince - reakce tisku

Rudé právo otiskuje rozhovor zástupce šéfredaktora Zdeňka Porybného s generálním tajemníkem ÚV KSČ Karlem Urbánkem k mimořádnému sjezdu strany, dalšímu politickému směřování země a k dialogu s opozičními hnutími. Je oficiálně oznámena demise premiéra Adamce a ve zprávě o zasedání ÚV KSČ je oznámeno vyloučení Miloše Jakeše a Miroslava Štěpána ze strany za „*hrubé politické chyby při řešení společenského napětí a zejména událostí 17. listopadu*“.⁹⁴ Na titulní straně dostává prostor i vyloučený Miroslav Štěpán k vyjádření osobního stanoviska, ve kterém rezolutně odmítá jakékoliv pochybení.

Informační servis se ve svém 23. (8. 12.) a 24. (9. 12.) čísle věnuje standardnímu přehledu krátkých zpráv z celé republiky a přetiskuje prohlášení jednotlivých

⁹² OBDRŽÁLEK, J. Komunisté a Občanské fórum. *Rudé právo* 7. 12. 1989, roč. 70, č. 288, s. 3

⁹³ Prohlášení Koordinačního centra Občanského fóra a Koordinačního výboru Veřejnosti proti násilí. *Informační servis* 7. 12. 1989, roč. 1, č. 22, s. 1

⁹⁴ Obnovit důvěru lidí v ideály socialismu. *Rudé právo* 8. 12. 1989, roč. 70, č. 289, s. 1-2

regionálních a profesních OF. Větší pozornost je věnována pouze propuštění politických vězňů, nově vzniklému výboru Romské občanské iniciativy a situaci v Rumunsku. O kandidatuře Václava Havla je otištěna pouze krátká informace v čísle 23 na poslední straně: „*Praha: na tiskové konferenci 7. 12. večer prohlásil Václav Havel, že je v případě nevyhnutelnosti ochoten přijmout funkci presidenta republiky. Funkci ministerského předsedy by podle jeho názoru mohl zastávat Ján Čarnogurský.*“⁹⁵

Rudé právo otiskuje 9. 12. přesný rozsah amnestie, kterou předchozí den vyhlásil prezident Gustáv Husák.

O radikálním obratu v redakci Rudého práva svědčí i nepodstatné, ale před několika dny zcela nemyslitelné zprávy, jako je článek „Pocta J. Lennonovi“ na straně 2 o tradičním setkání u tzv. Lennonovy zdi na pražské Kampě.⁹⁶, nebo rozhovor se sochařem Olbramem Zoubkem.⁹⁷

10. prosinec - prezident Gustáv Husák jmenoval první vládu od února 1948, ve které neměla absolutní většinu komunistická strana. 10 míst získala KSČ, 7 míst nestraníci, 2 místa ČSS a 2 místa strana lidová, prezident Husák následně oznámil svoji demisi.

11. – 28. prosince - reakce tisku

„Vláda národního porozumění, v čele s Mariánem Čalfou“ je titulek první strany Rudého práva v pondělí 11. prosince. Střízlivě podaný text informuje o složení vlády, předcházejících jednáních a dohodách. Na straně 3 jsou uveřejněny krátké medailonky jednotlivých ministrů. Informační servis ve shodný den otiskuje rovněž stručné životopisy nových členů vlády, ale její vlastní ustanovení a složení dále nekomentuje.⁹⁸

14. prosince uveřejňuje Rudé právo otevřený dopis delegátům mimořádného sjezdu KSČ „Rudé právo celé straně“. Silná sebekritika má podle členů redakce jediné východisko – jmenování nového vedení listu. „*Příčin našich selhání je víc, ale za nejzávažnější pokládáme nesprávně chápané pojetí stranické disciplíny, která se v naší redakční praxi postupně měnila v ustupování tlakům a přijímání povelů, i když jsme s nimi mnohdy vnitřně nesouhlasili, neboť byly v rozporu s obecnými*

⁹⁵ Přehled zpráv. *Informační servis* 8. 12. 1989, roč. 70, č. 23, s. 8

⁹⁶ (er). Pocta J. Lennonovi. *Rudé právo* 9. 12. 1989, roč. 70, č. 290, s. 2

⁹⁷ MIKETA, Kamil a HOLÝ, David. Svědectví lesa podivných bytostí. *Rudé právo* 14. 12. 1989, roč. 70, č. 294, s. 5

⁹⁸ Noví muži ve vládě. *Informační servis* 11. 12. 1989, roč. 1, č. 25, s. 3-4

principy mravnosti.“⁹⁹ Ve shodném vydání je první obsírnější zmínka o kandidatuře Václava Havla na post prezidenta republiky. Nejedná se o redakční text, ale o převzatý komentář listu Libération s titulkem: „Dobrý disident nemusí být dobrý prezident“. Deník Libération poukazuje na Havlovu nízkou známost a jisté výsadní postavení disidenta

a ‚atavistického antikomunisty‘, který by ve všelidové volbě hlavy státu neuspěl.

Informační servis se ohlášené kandidatuře Václava Havla věnuje obsáhleji v článku „Z Hrádečku na Hrad?“, ve kterém autor (pt) srovnává jeho ohlášenou kandidaturu s dalšími možnými uchazeči, jakými byli Čestmír Císař a Alexander Dubček. „Právě na tomto pozadí se vyjímá Václav Havel jako člověk zcela nezatížený resentimenty šedesátých let, navíc s vysokou morální prestiží, kterou si vydobyl i zmiňovaný prostor (myšleno politický)“.¹⁰⁰

V následujícím 27. čísle Informačního servisu je pak otištěno prohlášení Občanského fóra, vysvětlující nevhodnost všelidové volby hlavy státu v tomto historickém okamžiku.

28. číslo Informačního servisu ze dne 14. prosince přináší informaci o setkání zástupců všech politických stran a občanských hnutí ke způsobu volby prezidenta republiky. Po složitém jednání dospěli všichni ke shodě volby v souladu s tehdy platnou ústavou.¹⁰¹ O tomto setkání Rudé právo neinformuje. Informační servis si uvědomuje nedostatek informací o Václavu Havlovi, a proto v následujícím čísle zveřejňuje jeho životopis a dosavadní dílo v článku „Kdo je Václav Havel?“¹⁰² Autorem textu je Československá divadelní obec.

V sobotním vydání (16. prosince) otiskuje Rudé právo na straně 3 rozhovor s prof. Jiřím Boguszakem z Ústavu státní správy „Proč ne přímá volba prezidenta?“, kde pan profesor podrobně popisuje všechny náležitosti volby, ústavního pořádku i případných komplikací, pokud by byla prosazena metoda přímé volby bez dalších souvisejících změn v kompetencích prezidenta a vlády.¹⁰³

V pondělí 18. prosince Rudé právo na třetí straně otiskuje plný text projevu Václava Havla v Československé televizi z pátku 16. prosince, ve kterém se nejen představuje, ale především hovoří o důvodech své kandidatury, podmínkách dalšího

⁹⁹ Rudé právo celé straně. *Rudé právo* 14. 12. 1989, roč. 70, č. 294, s. 1

¹⁰⁰ (pt). Z Hrádečku na Hrad? *Informační servis* 12. 12. 1989, roč. 1, č. 26, s. 1

¹⁰¹ Komuniké. *Informační servis* 14. 12. 1989, roč. 1, č. 28, s. 1

¹⁰² Kdo je Václav Havel. *Informační servis* 15. 12. 1989, roč. 1, č. 29, s. 1

¹⁰³ (jkl). Proč ne přímá volba prezidenta?. *Rudé právo* 16. 12. 1989, roč. 70, č. 296, s. 3

politického vývoje a prvních svobodných volbách.¹⁰⁴ V tentýž den je na straně 1 Rudého práva otištěna stručná zpráva „Alexandr Dubček: kandiduji“. Agentura AP k tomu v textu poznamenává: „... *toto prohlášení je v rozporu se zprávami, že Dubček podporuje kandidaturu Václava Havla*“.¹⁰⁵

17. prosince reaguje Informační servis na ohlášenou kandidaturu Alexandra Dubčeka textem „Dubček kontra Havel“. Autor textu (pt) vyslovuje svůj údiv nad tímto prohlášením a především nad jeho načasováním, kdy bylo zveřejněno v den projevu Václava Havla v Československé televizi. „*Zdá se podivné, že Dubček, který přece s Havlem často konzultoval, vydal své stanovisko takto naráz a ultimativně, navíc zástupcům zahraničního tisku.*“¹⁰⁶

Tentýž den Rudé právo na první straně otiskuje omluvu zástupce šéfredaktora Zdeňka Porybného, pověřeného vedením listu, Alexandru Dubčekovi a Václavu Havlovi, ve které nejen přijímá kritiku za neobjektivní zpravodajství deníku Rudé právo, ale omlouvá se všem poškozeným i čtenářům. „*V našem listu skutečně vyšla v uplynulých letech i zcela nedávno celá řada článků, které si naše redakce nemůže dát za rámeček. Společně pro ně bylo nahrazení seriózní politické argumentace osobním osočováním a skandalizováním lidí, kteří měli jiné názory, než vedení KSČ. Články jako Práškač, Kdo je Václav Havel, Dubčekova cesta od tragédie k frašce a další však nevyjadřovaly tehdy a tím spíše nevyjadřují dnes, kdy jsme moudřejší zkušenostmi minulých dnů, názory a postoje redaktorů RP, jejichž mínění však tehdejší vedení strany nezajímalo. Omluva všem, jimž jsme na stránkách Rudého práva ublížili, je na místě, a jménem svým i jménem redakce, jejímž vedením jsem byl minulý pátek pověřen, ji zde činím*“.¹⁰⁷

Projev Karla Urbánka, který 21. prosince otiskuje Rudé právo, obsahově navazuje na omluvu Zdeňka Porybného a současně působí jako projev N. S. Chruščova z únorového sjezdu KSSS v roce 1956. Karel Urbánek rozsáhle referuje o všech zločinech a zvlích komunistické vlády v uplynulých letech a v závěru projevu navrhuje body obrodného procesu strany.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Dvě podmínky prezidentské kandidatury. *Rudé právo* 18. 12. 1989, roč. 70, č. 297, s. 3

¹⁰⁵ Alexander Dubček: Kandiduji. *Rudé právo* 18. 12. 1989, roč. 70, č. 297, s. 1

¹⁰⁶ (pt). Dubček kontra Havel. *Informační servis* 17. 12. 1989 (?), roč. 1, č. 31, s. 1

¹⁰⁷ PORYBNÝ, Zdeněk. Omluva. *Rudé právo* 18. 12. 1989, roč. 70, č. 297, s. 1

¹⁰⁸ Zpráva předsednictva ÚV KSČ. *Rudé právo* 21. 12. 1989, roč. 70, č. 300, str. 3

29. prosinec - Václav Havel byl zvolen prezidentem Československa, byly oficiálně ukončeny studentské stávky.

Ve svém posledním vydání roku 1989 oznamuje Rudé právo zvolení Václava Havla do funkce prezidenta ČSSR. Svá blahopřání na stránkách deníku připojují i vrcholní představitelé KSČ. Tento text vychází na stránkách Rudého práva pouhé necelé tři měsíce od otištění žertovného přání k narozeninám Václava Havla, které uniklo pozornosti cenzorů.¹⁰⁹

Tuto zprávu můžeme považovat za vhodné symbolické zakončení druhé části.

3.5.1. Kvalitativní vyhodnocení druhé části

V průběhu prosince 1989 se zdá, že uvnitř redakce Rudého práva dochází k profilování dvou rozdílných křídel. První pokračuje ve stranické linii deníku, zatímco druhé dává prostor relativně objektivnímu zpravodajství. Vedle sebe tak nalézáme obsahově protichůdné názory i komentáře. Této vnitřní proměny nejen redakce Rudého práva, ale i dalších titulů, si rovněž všímá Informační servis. Již v čísle 20 ze dne 5. prosince komentuje obrat redakce severočeského deníku Průboj, která v předchozích letech proslula svými tendenčními texty proti Chartě 77, nebo signatářům petice Několik vět.

Redakce Rudého práva postupně během tohoto měsíce začíná přijímat opozici, reprezentovanou především Občanským fórem a hnutím Verejnost' proti násiliu, jako rovnocenného partnera. Opozice tak na stránkách deníků získává stále větší prostor nejen pro své prohlášení a komentáře, ale i pro názory svých jednotlivých představitelů.

Mění se nejen postoj redakce Rudého práva, ale i vnější atributy titulu. Rudé právo se vždy prezentovalo jako tiskový orgán Ústředního výboru Komunistické strany Československa, od pátku 22. prosince se označuje již pouze jako list Komunistické strany Československa a od 28. prosince z titulní strany mizí i řády, kterými byl titul za svoji činnost režimem oceněn. Jedná se o Řád Klementa Gottwalda (1970), Řád republiky (1955) a Řád Vítězného února (1973). Insignie těchto řádů byly tištěny nad titulem listu.¹¹⁰ Transformace redakce má i svou personální rovinu. V pátek 15. prosince se v tiráži deníku naposledy objevuje jako šéfredaktor Zdeněk Hoření a nahrazuje jej

¹⁰⁹ Příloha č. 5: Václav Havel v deníku Rudé právo

¹¹⁰ Příloha č. 4: Titulní strana deníku Rudé právo 27. a 28. 12. 1989

Zdeněk Porybný (pověřen řízením), který v pondělí 18. prosince uveřejňuje omluvu listu za lži a dehonestující texty, které titul otiskoval. Tato omluva je prvním krokem Zdeňka Porybného, jak udržet svou pozici i po společenských změnách. Zvolená cesta se zjevně osvědčila a Porybný později plně převzal i vedení vydavatelství Rudé právo, které se transformovalo do vydavatelství Florenc. V září roku 1990 zakládá akciovou společnost Borgis. Po obratném sledu několika právních kroků společnost zcela ovládne a od 1. ledna roku 1991 začíná vydávat *Rudé právo* s podtitulem ‚levicový list‘, jako soukromý vydavatel.

Informační servis začal vycházet těsně po listopadu 1989, aby podle vlastních slov redakce ‚překlenul informační blokádu v prvních týdnech revoluce‘.¹¹¹ Postupným uvolňováním cenzury, změnami v redakcích jednotlivých titulů a v celkové rostoucí informační svobodě začal v průběhu prosince hledat své budoucí místo na mediálním trhu. Obsah se začal pomalu odklánět od přetiskování zásadních provolání, peticí, krátkých zpráv a informací z mimopražského dění. V té době plnil Informační servis skutečně neocenitelnou roli nezávislého informačního média, které poskytovalo prostor jinde nepublikovatelným zprávám a informacím. Stále jasněji se ve svém obsahu začíná kriticky vymezovat ke konsolidaci poměrů v zemi a ke skrytě přetrvávající moci a funkčním vazbám bývalých prominentů režimu. Tyto kritické úvahy v průběhu prosince, a zejména pak v jeho druhé polovině, komentují průběh jednání mezi OF, VPN a představiteli vlády a KSČ. Svou pozornost však stále více zaměřuje na události mimo republiku, především pak na Rumunsko a Čínu, hnutí za lidská práva, etnické a sexuální menšiny.

Na základě změnéné nejen politické, ale především mediální situace musí Informační servis nalézt své nové místo, nebo zaniknout jako nepotřebný relikv převratu. Již prvního ledna 1990 na stránkách číslo 37 uveřejňuje svou vizi dalšího směřování. Redakce silně zvažuje obnovení nejmasověji šířeného předlistopadového samizdatového titulu Sport. Z pohledu realistického skepticismu k dalšímu vývoji jako svůj obsahový cíl vidí především investigativní novinářskou práci: *„Zároveň začnou vycházet najevo souvislosti, které umožní zpracovávat modelové případy fungování mocenských mechanismů. Uprostřed celonárodního nadšení nad svržením totality bude*

¹¹¹ (red). Odkud přicházíme, kam jdeme. *Informační servis* 1. 1. 1990, roč. 1, č. 37, s. 1-2

nutná mravenčí práce při odhalování konkrétních projevů korupce, mafiánských praktik, okresních bossů a lobby i jejich trestných činů“.¹¹²

Současně Informační servis v posledních prosincových týdnech mění svůj formát, který se na příští tři měsíce ustálí na 16 listech formátu A4.

¹¹² (red). Odkud přicházíme, kam jdeme. *Informační servis* 1. 1. 1990, roč. 1, č. 37, s. 2

4. Závěr

Oba sledované tituly prošly během posledních dvou měsíců roku 1989 zcela zásadní transformací. Tuto změnu jsem popsal v rámci obsahové analýzy uveřejněných textů. Při analýze jednotlivých článků jsem se v rámci strategie analytické indukce snažil popsat přístup obou titulů ke sdílení a interpretaci tehdejších historických událostí.

V listopadu 1989 vycházelo v tehdejším Československu dalších 5 plnoformátových deníků (Mladá fronta, Lidová demokracie, Práce, Svobodné slovo a Zemědělské noviny). Periodikum Rudé právo ve sledovaném období listopad – prosinec 1989 opouští svou pozici tiskového orgánu Komunistické strany Československa a jeho obsah a komentáře se rychle mění v sice stále levicově zaměřené, ale obsahově standardní tiskové médium. Po listopadu 1989 dochází v jeho redakci k částečné sebereflexi a stále větší otevřenosti v popisování společensky a ideologicky nepříjemných témat. Z hlediska objektivity byl deník Rudé právo posledním z plnoformátových titulů, který zastával a obhajoval pozice dosud vládnoucí KSČ v zemi. V průběhu prosince 1989 dochází v redakci k vnitřnímu zlomu, kdy uznává formální porážku komunistické ideologie a aktivně hledá cestu, jak ve změněné politické situaci etablovat své postavení na trhu a udržet si své čtenáře. Větší otevřenost, sdílení kritických názorů, objektivní zpravodajství a potlačení jednostranně formulovaných obsahů jsou toho přirozeným důsledkem.

Informační servis prochází opačným vývojem. V prvních dnech své existence se učí pracovat se zdroji informací, potýká se s možnostmi ověření svého obsahu a hledá cestu k vyváženosti a objektivitě. S uvolněním poměrů ve společnosti a koncem názorové cenzury rychle ztrácí svou pozici prvního skutečně nezávislého tiskového média. Obsahově se vyvíjí do své nové podoby a již v prosinci do značné míry opouští domácí politickou scénu. V průběhu prvního čtvrtletí roku 1990, což již není součástí této práce, zaujímá často velmi kritické postoje k dosavadnímu politickému vývoji. Sama redakce svůj postoj definuje následujícími slovy: *„Informační servis byl produktem revoluce, doby, která si žádala informace. Ty nás nyní zaplavují prakticky ze všech sdělovacích prostředků a dnes podle našeho názoru uzrál čas spíše na jejich reflexi a díky tomu na vyjasňování názorů a stanovisek [...] V období převlékání kabátů*

a veletočů je totiž zapotřebí určitý odstup, střízlivý pohled na adoraci včerejší opozice, ale především autenticita.“¹¹³

Informační servis tak koncem roku 1989 mění zásadně svou strukturu i obsah. Aktuální zprávy zůstávají v telegrafické podobě jako doposud. Prostor je naopak v mnohem větší míře poskytnut názorovým komentářům a rozhovorům k aktuálnímu dění. Mimo okruh domácích událostí je velká pozornost věnována zahraničnímu dění především v Rumunsku, Pobaltí, Číně a Tibetu. Ohlášená transformace do reinkarnovaného samizdatového časopisu Sport se nakonec neuskutečnila a od 14. března 1990 vychází pod názvem Respekt.

Práce popisuje vývoj, kterým prošly oba tituly a jejich úspěšnou transformaci do dvou dosud existujících periodik. Její obsah poskytuje náměty na další zpracování a rozšíření. Podrobná srovnávací analýza v rámci širšího spektra tehdejších tiskových titulů by přinesla podrobnější pohled na zásadní změny obsahů a jejich objektivitu během společenských změn v tehdejší ČSSR. Rozhovory s členy tehdejších redakcí a jejich současný pohled na tehdejší události by pak mohly přinést zcela nový pohled na průběh tehdejších změn a retrospektivně zhodnotit dosavadní vývoj domácího mediálního trhu v konfrontaci s tehdejšími cíli a ideály.

¹¹³ (red): Co chystáme?: *Informační servis*. 22. 1. 1990, roč. 1, čís. 43, s. 1-2

Summary

Both the titles went through an essential transformation during the last two months of the year 1989. I described this transformation within the content analysis of published texts. Analysing particular articles within the analytical approach, I tried to describe the attitude of both the titles to share and construe the historical events.

In November 1989, five full-format daily newspapers (Mladá fronta, Lidová demokracie, Práce, Svobodné slovo and Zemědělské noviny) were published in the then Czechoslovakia. In the period November-December 1989, the periodical Rudé Právo left its position as a press authority of the Communist Party and its content and commentaries rapidly changed with a still leftist, but content-standard, print media. After November 1989, its editorial staff had a partial self-reflection and increased openness in describing socially and ideologically unpleasant subjects. In terms of objectivity, Rudé právo was the last of the full-format titles to hold and defend the position of the ruling Communist Party in the country. In December 1989, the Rudé Právo redaction came about an internal break, recognizing the formal defeat of communist ideology, and actively looking for a way to establish its position in the market and maintain its readers in a changed political situation. Greater openness, partaking of critical opinions, objective reporting and suppression of unilaterally formulated content were its natural consequence.

Informační servis underwent the opposite development. In the early days of its life it learnt to work with information sources, faced the possibilities of verifying its content, and sought a path to balance and objectivity. With relaxation in society and end of opinion censorship it quickly lost its position as the first truly independent print media. Its content evolved into a new form and, yet in December, it largely left the domestic political scene. In the course of the first quarter of 1990, which is no longer a part of this work, it often took very critical attitudes towards the then political development. The editorial itself defined its attitude by the following words: *"Informační servis was a product of the revolution, of the time that demanded information. It now floods us with virtually from all media, and today, in our opinion, the time has rather come for reflection and clarification of opinions and statements [...]"*

In the period of changing coats and trekkers, there is a need for a certain distance, a sober look at the adoration of yesterday's opposition, and authenticity above all."

At the end of 1989, Informační servis fundamentally changed its structure and content. Contemporary news remained in telegraph form as it had been to date. Space, on the contrary, was to a much greater extent given to commentaries and interviews on the then events. Aside from domestic events, much attention was devoted to foreign affairs, especially in Romania, the Baltic States, China and Tibet. The reported transformation into the reincarnated Samizdat magazine Sport eventually did not take place, and since March 14, 1990 it has been called Respekt.

This thesis describes the development of both titles and their successful transformation into two still existing periodicals. Its content provides suggestions for further processing and extension. A detailed comparative analysis of a broader spectrum of the then print titles would provide a more detailed view of the fundamental changes in the content and its objectivity during the social changes in the then Czechoslovakia. Interviews with members of the then editorial offices and their current view of the events could then bring a whole new perspective on the course of the then changes, and retrospectively assess the current development of the domestic media market in confrontation with the goals and ideals of the time.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Frekvence použitých expresivních výrazů pro označení aktivit opozice na stránkách titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989.....	35
Tabulka č. 2: Frekvence výrazů charakterizujících cíle jednání představitelů státní moci v titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989.....	36
Tabulka č. 3: Frekvence výrazů charakterizujících společenská nebezpečí v titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989.....	37
Tabulka č. 4: Frekvence výrazů charakterizujících jednání představitelů státní moci v titulu Informační servis ve dnech 20. 11. – 30. 11. 1989	38
Graf č. 1: Celkový počet expresivních výrazů pro označení aktivit opozice v titulu Rudé právo ve dnech 18. 11. – 30. 11. 1989.....	35

Seznam příloh

Příloha č. 1: Data vydání a uzávěrek čísel titulu Informační servis od 20. 11. 1989 do 1. 1. 1990

Příloha č. 2: Ukázka různých formátů titulu Informační servis

Příloha č. 3: Ukázka různých fontů a bodové velikosti písma titulu Informační servis

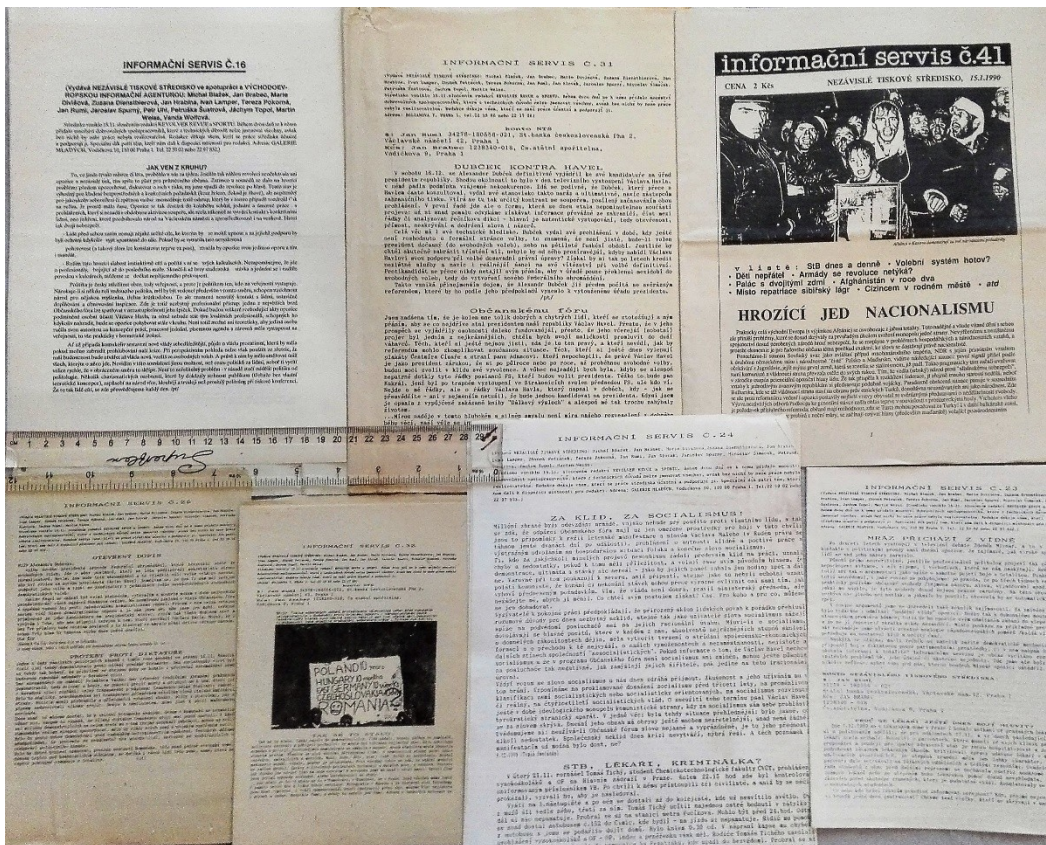
Příloha č. 4: Titul deníku Rudé právo 27. a 28. 12. 1989

Příloha č. 5: Václav Havel v deníku Rudé právo

Příloha č. 1: Data vydání a uzávěrek čísel titulu Informační servis od 20. 11. 1989 do 1. 1. 1990

číslo	datum	uzávěrka	druhá uzávěrka poznámka
1	20.11.	23:00	
2	21.11.	23:00	
3	22.11.	15:00	20:00
4	23.11.	1:00	
5	23.11.	20:00	
6	24.11.	21:00	
7	25.11.	19:00	
8	26.11.	19:45	
9	27.11.	neuveдено	zvláštní vydání
10	28.11.	16:00	
11	29.11.	19:15	
12	30.11.	0:30	
13	30.11.	20:15	
14	1.12.	neuveдено	
15	2.12.	14:00	
16	2.12.	23:30	
17	3.12.	20:00	
18	3.12.	21:00	
19	4.12.	21:00	
20	5.12.	20:30	
21	6.12.	20:30	
22	7.12.	20:00	
23	8.12.	21:30	
24	9.12.	20:15	
25	11.12.	20:30	
26	12.12.	22:30	
27	13.12.	20:00	
28	14.12.	19:55	
29	15.12.	20:00	
30	18.12.	20:30	
31	17.12.	18:00	pravděpodobná chyba tisku v datu vydání
32	19.12.	22:30	
33	20.12.	23:46	
34	21.12.	22:30	
35	26.12.	23:00	
36	28.12.	22:37	
37	1.1.1990	22:30	

Příloha č. 2: Ukázka různých formátů titulu Informační servis

Příloha č. 3: Ukázka různých fontů a bodové velikosti písma titulu Informační servis

Prozatímní sídlo Občanského fóra: tel. 26 67 65-7, Jungmannova 31, Praha 1
 Sdružení stávkových výborů (non-stop provoz): tel. 220 340 nebo 23 60 770, Opletalova 19, Praha 1
 Adresy občanských fór, které prozatím máme k dispozici:
 TACHOV: 22 25
 PLZEŇ: 349 05 59
 OSTRAVA: 23 45 63, Jaroslav Glaz, Jitka Smutná, Týřšova 14
 ŽILINA: 43 423

- Sitace v Plzni, 28.11. Generální shromáždění manifestace na náměstí, střetání se j. dlejšími šovinistickými zájmy, masový mítink. Hereci v mladosti polskými ve sídlo. Divotný Oř! otevřená a polodělná se besedy a divy. Soutěž podpory Občanského fóru, organizace stávkové akce. Řízení Oř! bujování a odmělná jakoukoliv nepříkře. Policie se choze zřetelně, ale lety a výjevy jsou vzhledy.
- Kontakt na přezkačské OF: PLZEŇ 349 05-9.
- Sitace v Tachově, 28.11. Generální shromáždění na náměstí, kde se v 22.00 shromáždilo asi 2000 lidí a v 16.00 se manifestace opakovala. Tachovští občani vytvořili koordinátní výbor OF. Časovna socialistické jim data k dispozici nej sekretariát. Na manifestaci se pozdeřovala patice na předpou. Manifestace a za propoštění politických vězňů. Tachovské OF se na všechny úrovně s vlastními o pomoc: potřeby občanské a řískané ze SELEKCE OF 500 OF.
- Dvořákovi jsou se, že se vyskytly případy falešné prezentace osob za politické vězně. K tomu udělme, že každý vězeň má sádku románek, kterým při odvolání a kromě té ověřit volodnost. V případě pochopitelné, otáčením obrátce se na členy v Výboru na rozhodnutí neoprávněných. Zde jsou telefonky akce: v noci

OBČANSKÉ FÓRUM K PRAŽSKÝM MANIFESTACÍM

Nešli jsme se tiskrát na Václavském náměstí, dvakrát na Letné. Byla to setkání nečekaně pro vás i pro nás, setkání, která rozhodla o současném vzhledu společenského politického. Chceme se vyjádřit k několika prozatímním tisku veřejnosti k naší odhodlané nesterilitativní a umotvorné našich manifestací. V případě zadržování aktivy MV KSC, kteří se dovolují upřesit vznesení atmosféru mítinku na Letnou, nebylo možné projevů jejich kompetenci. Nebylo ani možné zavazet ústněly jiných příchodích řečníků, neboť naše ve většině případů nebylo známo "kde je kdo" a nešli jsme odpovědnost za případné výjevy exhibicionistů a provokátorů.

Naše se stávková sponování účastí těch, kteří se přihlásili k občanskému fóru. Byla jichová dobrodružnost, nímátné v každé vzrůstající aktualizovanou skvělou, oděrně řečnickou mluvnici. Nejsou ani neměla byh dobrodružní či divadelními představení, ale výrazem přirozadě touhy občanů nejzdravějších spravitoli touto zemi smysluplně. Chceme se omlívat k našemu poznamování odborníků, učitelů a zápasčům nejzdravějších vrstev společnosti, na které se z časových, prostorových, technických a jazykových prostředků nedostalo.

Čas nás předešel. Před desíti dny vzniklo Občanské fórum. Dvalet byl mlčenliv nežte nahradit několika mluvkami, organizovanými nikoli předpřípravovanými profesionálními štáby, ale několika lidmi, kteří v rozhodující chvíli dali všechny své schopnosti a ve stresové situaci byli nuceni pracovat bez potřebného zájmu. Kdo z nás kdy stál před stávkou fóru, podobně nenačítáme novověkou napětí dějinného okamžiku? Tato nevynutitelná etapa velkých lidských vystoupení pomohla konečně. V očekávání čase svobodného soužití každý z nás nalozne svou přizpůsobit vyjadřují svůj názor.

Přehled: Tiskové centrum Občanského fóru, 27.11.1989

- Dvořákovi šlo OF s průměrem bylo vytvozeno shromažďování občanských politických fór: konceptuální a konkrétní. OF požadovalo vyjadřování (tj. stávkové akce) principy vedoucí ústavní akce, autornostní a národní fronty jako uzavřením systému v sestavě (tj. občanů KSC a jejich upřesňování výše uvedených akcí ve školní a vzdělávací). Z konkrétních ká pá forum představitel: propoštění politických vězňů, i bodové dle: v rozhlase a v televizi, a bodové ká pá fórum.

Po prudké výměně názorů šlihli přeměně Adámce, ze dne 3.12. navrhli složení nové vlády. Měla by být vláda koalici, složená ze členů KSC, dalších stran a zejména odborníků. Občanské fóru vědy bylo našim

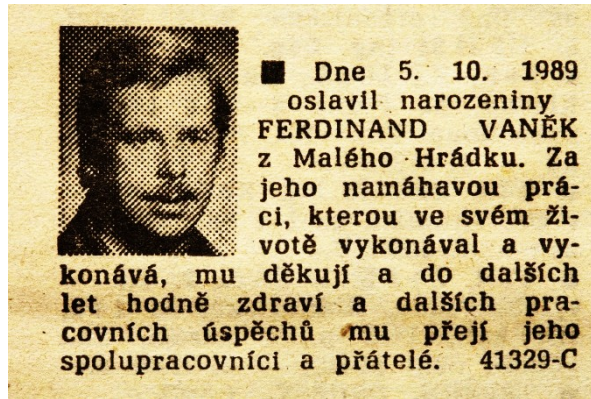
Jsem si ale uvědomila, že lidé, mladí muži, kteří se brutálně na zámahu podíleli, nejspíš byli jazycky normální. Žila jsem totiž devět let v manželství se schizofrenicky narušeným mužem, a kterého byla také diagnosticky prokázána anomálie osobnosti, sklony k agresivitě a další úchytky. Toto onemocnění se projevovalo tak, že fyzicky napadal nejen me, ale i své rodiče a našeho syna. Jakou to má souvislost? V podstatě je to jednoduché. Lidé s tímto onemocněním mají závažné vnitřní motivace nebo bez zjevného důvodu nespokojenost druhého člověka. Proto, pokud motivace, že vlnička ti, kteří se chová zpatově a surově a bestialně vyběhli na státních, ale i vlnička z zámek a dokonce malých dětech (1), nejspíš byli psychicky normální a nutně málo vlnička anomálií osobnosti se sklony k agresivitě. Kezby i žádné připale nabádat k mediokratickému stvání, ale pouze se bojím, že vlnička 10 - 20ti leti mladici (budou-li odhodáni a po nějakém potřeštění propuštěni), se čas budou své sklony k agresivitě vyvíjet znovu na svém nejbližším okolí místo na objektech z tomu vhodných. Proto jsou přeuvědoměna, že psychologické důvody vysvětlení těch faktorů, které způsobily v jejich vysvětlení takové počinání, je nanejvýš nutné, aby se zabránili dalšímu připodobněním, aby by byli nebo nebyli odhaleni v porušení domy. Tito lidé přece nejspíš byt s těmi klony svépřání občany a chodit dá nežte naši! Věřte mluvití mojí dítky, které kopali do břicha, stlačili obušky přes prsa a hlavu, nejspíš moji nikdy otužněli. Á to umělosti o psychických mluvnících pro všechny, hlavně však pro naše děti, které se také staly nucenými svědky i oběťmi těchto zvrátností. Proto tento cestou chci poprosit se o stoky proti této nešťastnosti, kterými asi ve skutečnosti jsou, i když to na první pohled není a nebudí nikdy vidět, ale o komplexní psychologické vyšetření, zaměřené na tuto hroznou stránku jejich osobnosti. Za pravdu si lidé dají všichni, kteří udali v uzavřených agresivní límež přišli do stávk.

Prosim za prominutí stylistiky a výrazových prostředků, protože tento dopis píši spontánně jako odezvu na otištěný článek.

Frška 103, Praha 10 - Mladá Boleslav

OTVŘENÝ DOTAZ MINISTERSTVÍ NÁRODNÍ OBRÁNY GENERÁLPORUKOVNÍ MIROSLAV VYKROVÍ
 Prošláme prosíme, pro kterou se prvou výše uvedenou revoluce měla, možná v toleranci, a možná v vztahující morálně nastat morál a zejména máti mladé, se nechání odpout zto čim, za se nechání seiti. To samozřejmě nemůžeme, ze ti, co se dopouštějí ústavního trestání lidí na nepravých spůsobech a byli účastníci těchto činů, nemají být souzeni a trestáni podle práva. To by bylo jak také nemohli trestat slozaje za krádež a vrahu se vraždou. O tom se však nedá říci. Mnohým se však říká, že: 2. Mnohým se také říká, že: 3. Mnohým se také říká, že: 4. Mnohým se také říká, že: 5. Mnohým se také říká, že: 6. Mnohým se také říká, že: 7. Mnohým se také říká, že: 8. Mnohým se také říká, že: 9. Mnohým se také říká, že: 10. Mnohým se také říká, že: 11. Mnohým se také říká, že: 12. Mnohým se také říká, že: 13. Mnohým se také říká, že: 14. Mnohým se také říká, že: 15. Mnohým se také říká, že: 16. Mnohým se také říká, že: 17. Mnohým se také říká, že: 18. Mnohým se také říká, že: 19. Mnohým se také říká, že: 20. Mnohým se také říká, že: 21. Mnohým se také říká, že: 22. Mnohým se také říká, že: 23. Mnohým se také říká, že: 24. Mnohým se také říká, že: 25. Mnohým se také říká, že: 26. Mnohým se také říká, že: 27. Mnohým se také říká, že: 28. Mnohým se také říká, že: 29. Mnohým se také říká, že: 30. Mnohým se také říká, že: 31. Mnohým se také říká, že: 32. Mnohým se také říká, že: 33. Mnohým se také říká, že: 34. Mnohým se také říká, že: 35. Mnohým se také říká, že: 36. Mnohým se také říká, že: 37. Mnohým se také říká, že: 38. Mnohým se také říká, že: 39. Mnohým se také říká, že: 40. Mnohým se také říká, že: 41. Mnohým se také říká, že: 42. Mnohým se také říká, že: 43. Mnohým se také říká, že: 44. Mnohým se také říká, že: 45. Mnohým se také říká, že: 46. Mnohým se také říká, že: 47. Mnohým se také říká, že: 48. Mnohým se také říká, že: 49. Mnohým se také říká, že: 50. Mnohým se také říká, že: 51. Mnohým se také říká, že: 52. Mnohým se také říká, že: 53. Mnohým se také říká, že: 54. Mnohým se také říká, že: 55. Mnohým se také říká, že: 56. Mnohým se také říká, že: 57. Mnohým se také říká, že: 58. Mnohým se také říká, že: 59. Mnohým se také říká, že: 60. Mnohým se také říká, že: 61. Mnohým se také říká, že: 62. Mnohým se také říká, že: 63. Mnohým se také říká, že: 64. Mnohým se také říká, že: 65. Mnohým se také říká, že: 66. Mnohým se také říká, že: 67. Mnohým se také říká, že: 68. Mnohým se také říká, že: 69. Mnohým se také říká, že: 70. Mnohým se také říká, že: 71. Mnohým se také říká, že: 72. Mnohým se také říká, že: 73. Mnohým se také říká, že: 74. Mnohým se také říká, že: 75. Mnohým se také říká, že: 76. Mnohým se také říká, že: 77. Mnohým se také říká, že: 78. Mnohým se také říká, že: 79. Mnohým se také říká, že: 80. Mnohým se také říká, že: 81. Mnohým se také říká, že: 82. Mnohým se také říká, že: 83. Mnohým se také říká, že: 84. Mnohým se také říká, že: 85. Mnohým se také říká, že: 86. Mnohým se také říká, že: 87. Mnohým se také říká, že: 88. Mnohým se také říká, že: 89. Mnohým se také říká, že: 90. Mnohým se také říká, že: 91. Mnohým se také říká, že: 92. Mnohým se také říká, že: 93. Mnohým se také říká, že: 94. Mnohým se také říká, že: 95. Mnohým se také říká, že: 96. Mnohým se také říká, že: 97. Mnohým se také říká, že: 98. Mnohým se také říká, že: 99. Mnohým se také říká, že: 100. Mnohým se také říká, že: 101. Mnohým se také říká, že: 102. Mnohým se také říká, že: 103. Mnohým se také říká, že: 104. Mnohým se také říká, že: 105. Mnohým se také říká, že: 106. Mnohým se také říká, že: 107. Mnohým se také říká, že: 108. Mnohým se také říká, že: 109. Mnohým se také říká, že: 110. Mnohým se také říká, že: 111. Mnohým se také říká, že: 112. Mnohým se také říká, že: 113. Mnohým se také říká, že: 114. Mnohým se také říká, že: 115. Mnohým se také říká, že: 116. Mnohým se také říká, že: 117. Mnohým se také říká, že: 118. Mnohým se také říká, že: 119. Mnohým se také říká, že: 120. Mnohým se také říká, že: 121. Mnohým se také říká, že: 122. Mnohým se také říká, že: 123. Mnohým se také říká, že: 124. Mnohým se také říká, že: 125. Mnohým se také říká, že: 126. Mnohým se také říká, že: 127. Mnohým se také říká, že: 128. Mnohým se také říká, že: 129. Mnohým se také říká, že: 130. Mnohým se také říká, že: 131. Mnohým se také říká, že: 132. Mnohým se také říká, že: 133. Mnohým se také říká, že: 134. Mnohým se také říká, že: 135. Mnohým se také říká, že: 136. Mnohým se také říká, že: 137. Mnohým se také říká, že: 138. Mnohým se také říká, že: 139. Mnohým se také říká, že: 140. Mnohým se také říká, že: 141. Mnohým se také říká, že: 142. Mnohým se také říká, že: 143. Mnohým se také říká, že: 144. Mnohým se také říká, že: 145. Mnohým se také říká, že: 146. Mnohým se také říká, že: 147. Mnohým se také říká, že: 148. Mnohým se také říká, že: 149. Mnohým se také říká, že: 150. Mnohým se také říká, že: 151. Mnohým se také říká, že: 152. Mnohým se také říká, že: 153. Mnohým se také říká, že: 154. Mnohým se také říká, že: 155. Mnohým se také říká, že: 156. Mnohým se také říká, že: 157. Mnohým se také říká, že: 158. Mnohým se také říká, že: 159. Mnohým se také říká, že: 160. Mnohým se také říká, že: 161. Mnohým se také říká, že: 162. Mnohým se také říká, že: 163. Mnohým se také říká, že: 164. Mnohým se také říká, že: 165. Mnohým se také říká, že: 166. Mnohým se také říká, že: 167. Mnohým se také říká, že: 168. Mnohým se také říká, že: 169. Mnohým se také říká, že: 170. Mnohým se také říká, že: 171. Mnohým se také říká, že: 172. Mnohým se také říká, že: 173. Mnohým se také říká, že: 174. Mnohým se také říká, že: 175. Mnohým se také říká, že: 176. Mnohým se také říká, že: 177. Mnohým se také říká, že: 178. Mnohým se také říká, že: 179. Mnohým se také říká, že: 180. Mnohým se také říká, že: 181. Mnohým se také říká, že: 182. Mnohým se také říká, že: 183. Mnohým se také říká, že: 184. Mnohým se také říká, že: 185. Mnohým se také říká, že: 186. Mnohým se také říká, že: 187. Mnohým se také říká, že: 188. Mnohým se také říká, že: 189. Mnohým se také říká, že: 190. Mnohým se také říká, že: 191. Mnohým se také říká, že: 192. Mnohým se také říká, že: 193. Mnohým se také říká, že: 194. Mnohým se také říká, že: 195. Mnohým se také říká, že: 196. Mnohým se také říká, že: 197. Mnohým se také říká, že: 198. Mnohým se také říká, že: 199. Mnohým se také říká, že: 200. Mnohým se také říká, že: 201. Mnohým se také říká, že: 202. Mnohým se také říká, že: 203. Mnohým se také říká, že: 204. Mnohým se také říká, že: 205. Mnohým se také říká, že: 206. Mnohým se také říká, že: 207. Mnohým se také říká, že: 208. Mnohým se také říká, že: 209. Mnohým se také říká, že: 210. Mnohým se také říká, že: 211. Mnohým se také říká, že: 212. Mnohým se také říká, že: 213. Mnohým se také říká, že: 214. Mnohým se také říká, že: 215. Mnohým se také říká, že: 216. Mnohým se také říká, že: 217. Mnohým se také říká, že: 218. Mnohým se také říká, že: 219. Mnohým se také říká, že: 220. Mnohým se také říká, že: 221. Mnohým se také říká, že: 222. Mnohým se také říká, že: 223. Mnohým se také říká, že: 224. Mnohým se také říká, že: 225. Mnohým se také říká, že: 226. Mnohým se také říká, že: 227. Mnohým se také říká, že: 228. Mnohým se také říká, že: 229. Mnohým se také říká, že: 230. Mnohým se také říká, že: 231. Mnohým se také říká, že: 232. Mnohým se také říká, že: 233. Mnohým se také říká, že: 234. Mnohým se také říká, že: 235. Mnohým se také říká, že: 236. Mnohým se také říká, že: 237. Mnohým se také říká, že: 238. Mnohým se také říká, že: 239. Mnohým se také říká, že: 240. Mnohým se také říká, že: 241. Mnohým se také říká, že: 242. Mnohým se také říká, že: 243. Mnohým se také říká, že: 244. Mnohým se také říká, že: 245. Mnohým se také říká, že: 246. Mnohým se také říká, že: 247. Mnohým se také říká, že: 248. Mnohým se také říká, že: 249. Mnohým se také říká, že: 250. Mnohým se také říká, že: 251. Mnohým se také říká, že: 252. Mnohým se také říká, že: 253. Mnohým se také říká, že: 254. Mnohým se také říká, že: 255. Mnohým se také říká, že: 256. Mnohým se také říká, že: 257. Mnohým se také říká, že: 258. Mnohým se také říká, že: 259. Mnohým se také říká, že: 260. Mnohým se také říká, že: 261. Mnohým se také říká, že: 262. Mnohým se také říká, že: 263. Mnohým se také říká, že: 264. Mnohým se také říká, že: 265. Mnohým se také říká, že: 266. Mnohým se také říká, že: 267. Mnohým se také říká, že: 268. Mnohým se také říká, že: 269. Mnohým se také říká, že: 270. Mnohým se také říká, že: 271. Mnohým se také říká, že: 272. Mnohým se také říká, že: 273. Mnohým se také říká, že: 274. Mnohým se také říká, že: 275. Mnohým se také říká, že: 276. Mnohým se také říká, že: 277. Mnohým se také říká, že: 278. Mnohým se také říká, že: 279. Mnohým se také říká, že: 280. Mnohým se také říká, že: 281. Mnohým se také říká, že: 282. Mnohým se také říká, že: 283. Mnohým se také říká, že: 284. Mnohým se také říká, že: 285. Mnohým se také říká, že: 286. Mnohým se také říká, že: 287. Mnohým se také říká, že: 288. Mnohým se také říká, že: 289. Mnohým se také říká, že: 290. Mnohým se také říká, že: 291. Mnohým se také říká, že: 292. Mnohým se také říká, že: 293. Mnohým se také říká, že: 294. Mnohým se také říká, že: 295. Mnohým se také říká, že: 296. Mnohým se také říká, že: 297. Mnohým se také říká, že: 298. Mnohým se také říká, že: 299. Mnohým se také říká, že: 300. Mnohým se také říká, že: 301. Mnohým se také říká, že: 302. Mnohým se také říká, že: 303. Mnohým se také říká, že: 304. Mnohým se také říká, že: 305. Mnohým se také říká, že: 306. Mnohým se také říká, že: 307. Mnohým se také říká, že: 308. Mnohým se také říká, že: 309. Mnohým se také říká, že: 310. Mnohým se také říká, že: 311. Mnohým se také říká, že: 312. Mnohým se také říká, že: 313. Mnohým se také říká, že: 314. Mnohým se také říká, že: 315. Mnohým se také říká, že: 316. Mnohým se také říká, že: 317. Mnohým se také říká, že: 318. Mnohým se také říká, že: 319. Mnohým se také říká, že: 320. Mnohým se také říká, že: 321. Mnohým se také říká, že: 322. Mnohým se také říká, že: 323. Mnohým se také říká, že: 324. Mnohým se také říká, že: 325. Mnohým se také říká, že: 326. Mnohým se také říká, že: 327. Mnohým se také říká, že: 328. Mnohým se také říká, že: 329. Mnohým se také říká, že: 330. Mnohým se také říká, že: 331. Mnohým se také říká, že: 332. Mnohým se také říká, že: 333. Mnohým se také říká, že: 334. Mnohým se také říká, že: 335. Mnohým se také říká, že: 336. Mnohým se také říká, že: 337. Mnohým se také říká, že: 338. Mnohým se také říká, že: 339. Mnohým se také říká, že: 340. Mnohým se také říká, že: 341. Mnohým se také říká, že: 342. Mnohým se také říká, že: 343. Mnohým se také říká, že: 344. Mnohým se také říká, že: 345. Mnohým se také říká, že: 346. Mnohým se také říká, že: 347. Mnohým se také říká, že: 348. Mnohým se také říká, že: 349. Mnohým se také říká, že: 350. Mnohým se také říká, že: 351. Mnohým se také říká, že: 352. Mnohým se také říká, že: 353. Mnohým se také říká, že: 354. Mnohým se také říká, že: 355. Mnohým se také říká, že: 356. Mnohým se také říká, že: 357. Mnohým se také říká, že: 358. Mnohým se také říká, že: 359. Mnohým se také říká, že: 360. Mnohým se také říká, že: 361. Mnohým se také říká, že: 362. Mnohým se také říká, že: 363. Mnohým se také říká, že: 364. Mnohým se také říká, že: 365. Mnohým se také říká, že: 366. Mnohým se také říká, že: 367. Mnohým se také říká, že: 368. Mnohým se také říká, že: 369. Mnohým se také říká, že: 370. Mnohým se také říká, že: 371. Mnohým se také říká, že: 372. Mnohým se také říká, že: 373. Mnohým se také říká, že: 374. Mnohým se také říká, že: 375. Mnohým se také říká, že: 376. Mnohým se také říká, že: 377. Mnohým se také říká, že: 378. Mnohým se také říká, že: 379. Mnohým se také říká, že: 380. Mnohým se také říká, že: 381. Mnohým se také říká, že: 382. Mnohým se také říká, že: 383. Mnohým se také říká, že: 384. Mnohým se také říká, že: 385. Mnohým se také říká, že: 386. Mnohým se také říká, že: 387. Mnohým se také říká, že: 388. Mnohým se také říká, že: 389. Mnohým se také říká, že: 390. Mnohým se také říká, že: 391. Mnohým se také říká, že: 392. Mnohým se také říká, že: 393. Mnohým se také říká, že: 394. Mnohým se také říká, že: 395. Mnohým se také říká, že: 396. Mnohým se také říká, že: 397. Mnohým se také říká, že: 398. Mnohým se také říká, že: 399. Mnohým se také říká, že: 400. Mnohým se také říká, že: 401. Mnohým se také říká, že: 402. Mnohým se také říká, že: 403. Mnohým se také říká, že: 404. Mnohým se také říká, že: 405. Mnohým se také říká, že: 406. Mnohým se také říká, že: 407. Mnohým se také říká, že: 408. Mnohým se také říká, že: 409. Mnohým se také říká, že: 410. Mnohým se také říká, že: 411. Mnohým se také říká, že: 412. Mnohým se také říká, že: 413. Mnohým se také říká, že: 414. Mnohým se také říká, že: 415. Mnohým se také říká, že: 416. Mnohým se také říká, že: 417. Mnohým se také říká, že: 418. Mnohým se také říká, že: 419. Mnohým se také říká, že: 420. Mnohým se také říká, že: 421. Mnohým se také říká, že: 422. Mnohým se také říká, že: 423. Mnohým se také říká, že: 424. Mnohým se také říká, že: 425. Mnohým se také říká, že: 426. Mnohým se také říká, že: 427. Mnohým se také říká, že: 428. Mnohým se také říká, že: 429. Mnohým se také říká, že: 430. Mnohým se také říká, že: 431. Mnohým se také říká, že: 432. Mnohým se také říká, že: 433. Mnohým se také říká, že: 434. Mnohým se také říká, že: 435. Mnohým se také říká, že: 436. Mnohým se také říká, že: 437. Mnohým se také říká, že: 438. Mnohým se také říká, že: 439. Mnohým se také říká, že: 440. Mnohým se také říká, že: 441. Mnohým se také říká, že: 442. Mnohým se také říká, že: 443. Mnohým se také říká, že: 444. Mnohým se také říká, že: 445. Mnohým se také říká, že: 446. Mnohým se také říká, že: 447. Mnohým se také říká, že: 448. Mnohým se také říká, že: 449. Mnohým se také říká, že: 450. Mnohým se také říká, že: 451. Mnohým se také říká, že: 452. Mnohým se také říká, že: 453. Mnohým se také říká, že: 454. Mnohým se také říká, že: 455. Mnohým se také říká, že: 456. Mnohým se také říká, že: 457. Mnohým se také říká, že: 458. Mnohým se také říká, že: 459. Mnohým se také říká, že: 460. Mnohým se také říká, že: 461. Mnohým se také říká, že: 462. Mnohým se také říká, že: 463. Mnohým se také říká, že: 464. Mnohým se také říká, že: 465. Mnohým se také říká, že: 466. Mnohým se také říká, že: 467. Mnohým se také říká, že: 468. Mnohým se také říká, že: 469. Mnohým se také říká, že: 470. Mnohým se také říká, že: 471. Mnohým se také říká, že: 472. Mnohým se také říká, že: 473. Mnohým se také říká, že: 474. Mnohým se také říká, že: 475. Mnohým se také říká, že: 476. Mnohým se také říká, že: 477. Mnohým se také říká, že: 478. Mnohým se také říká, že: 479. Mnohým se také říká, že: 480. Mnohým se také říká, že: 481. Mnohým se také říká, že: 482. Mnohým se také říká, že: 483. Mnohým se také říká, že: 484. Mnohým se také říká, že: 485. Mnohým se také říká, že: 486. Mnohým se také říká, že: 487. Mnohým se také říká, že: 488. Mnohým se také říká, že: 489. Mnohým se také říká, že: 490. Mnohým se také říká, že: 491. Mnohým se také říká, že: 492. Mnohým se také říká, že: 493. Mnohým se také říká, že: 494. Mnohým se také říká, že: 495. Mnohým se také říká, že: 496. Mnohým se také říká, že: 497. Mnohým se také říká, že: 498. Mnohým se také říká, že: 499. Mnohým se také říká, že: 500. Mnohým se také říká, že: 501. Mnohým se také říká, že: 502. Mnohým se také říká, že: 503. Mnohým se také říká, že: 504. Mnohým se také říká, že: 505. Mnohým se také říká, že: 506. Mnohým se také říká, že: 507. Mnohým se také říká, že: 508. Mnohým se také říká, že: 509. Mnohým se také říká, že: 510. Mnohým se také říká, že: 511. Mnohým se také říká, že: 512. Mnohým se také říká, že: 513. Mnohým se také říká, že: 514. Mnohým se také říká, že: 515. Mnohým se také říká, že: 516. Mnohým se také říká, že: 517. Mnohým se také říká, že: 518. Mnohým se také říká, že: 519. Mnohým se také říká, že: 520. Mnohým se také říká, že: 521. Mnohým se také říká, že: 522. Mnohým se také říká, že: 523. Mnohým se také říká, že: 524. Mnohým se také říká, že: 525. Mnohým se také říká, že: 526. Mnohým se také říká, že: 527. Mnohým se také říká, že: 528. Mnohým se také říká, že: 529. Mnohým se také říká, že: 530. Mnohým se také říká, že: 531. Mnohým se také říká, že: 532. Mnohým se také říká, že: 533. Mnohým se také říká, že: 534. Mnohým se také říká, že: 535. Mnohým se také říká, že: 536. Mnohým se také říká, že: 537. Mnohým se také říká, že: 538. Mnohým se také říká, že: 539. Mnohým se také říká, že: 540. Mnohým se také říká, že: 541. Mnohým se také říká, že: 542. Mnohým se také říká, že: 543. Mnohým se také říká, že: 544. Mnohým se také říká, že: 545. Mnohým se také říká, že: 546. Mnohým se také říká, že: 547. Mnohým se také říká, že: 548. Mnohým se také říká, že: 549. Mnohým se také říká, že: 550. Mnohým se také říká, že: 551. Mnohým se také říká, že: 552. Mnohým se také říká, že: 553. Mnohým se také říká, že: 554. Mnohým se také říká, že: 555. Mnohým se také říká, že: 556. Mnohým se také říká, že: 557. Mnohým se také říká, že: 558. Mnohým se také říká, že: 559. Mnohým se také říká, že: 560. Mnohým se také říká, že: 561. Mnohým se také říká, že: 562. Mnohým se také říká, že: 563. Mnohým se také říká, že: 564. Mnohým se také říká, že: 565. Mnohým se také říká, že: 566. Mnohým se také říká, že: 567. Mnohým se také říká, že: 568. Mnohým se také říká, že: 569. Mnohým se také říká, že: 570. Mnohým se také říká, že: 571. Mnohým se také říká, že: 572. Mnohým se také říká, že: 573. Mnohým se také říká, že: 574. Mnohým se také říká, že: 575. Mnohým se také říká, že: 576. Mnohým se také říká, že: 577. Mnohým se také říká, že: 578. Mnohým se také říká, že: 579. Mnohým se také říká, že: 580. Mnohým se také říká, že: 581. Mnohým se také říká, že: 582. Mnohým se také říká, že: 583. Mnohým se také říká, že: 584. Mnohým se také říká, že: 585. Mnohým se také říká, že: 586. Mnohým se také říká, že: 587. Mnohým se také říká, že: 588. Mnohým se také říká, že: 589. Mnohým se také říká, že: 590. Mnohým se také říká, že: 591. Mnohým se také říká, že: 592. Mnohým se také říká, že: 593. Mnohým se také říká, že: 594. Mnohým se také říká, že: 595. Mnohým se také říká, že: 596. Mnohým se také říká, že: 597. Mnohým se také říká, že: 598. Mnohým se také říká, že: 599. Mnohým se také říká, že: 600. Mnohým se také říká, že: 601. Mnohým se také říká, že: 602. Mnohým se také říká, že: 603. Mnohým se také říká, že: 604. Mnohým se také říká, že: 605. Mnohým se také říká, že: 606. Mnohým se také říká, že: 607. Mnohým se také říká, že: 608. Mnohým se také říká, že: 609. Mnohým se také říká, že: 610. Mnohým se také říká, že: 611. Mnohým se také říká, že: 612. Mnohým se také říká, že: 613. Mnohým se také říká, že: 614. Mnohým se také říká, že: 615. Mnohým se také říká, že: 616. Mnohým se také říká, že: 617. Mnohým se také říká, že: 618. Mnohým se také říká, že: 619. Mnohým se také říká, že: 620. Mnohým se také říká, že: 621. Mnohým se také říká, že: 622. Mnohým se také říká, že: 623. Mnohým se také říká, že: 624. Mnohým se také říká, že: 625. Mnohým se také říká, že: 626. Mnohým se také říká, že: 627

Příloha č. 5: Václav Havel v deníku Rudé právo

Přání k narozeninám Václava Havla v příloze Rudého práva Haló sobota č. 40, str. 13, 7. 10. 1989

Václav Havel zvolen prezidentem ČSSR. Rudé právo č. 307, str. 1, 30. 12. 1989

Literatura

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

ČTK. *Kronika sametové revoluce*, Praha: ČTK - Repro. 1990. 47 s. MK 59-390-89

HALLIN, Daniel C. a Paolo MANCINI. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Praha: Portál, 2008. 368 s. ISBN 978-80-7367-377-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

KARLÍK, Viktor a Egon BONDY. *Podzemní práce: Zpětný deník*. Praha: Revolver Revue, 2012. Revolver Revue, sv. 59. 360 s. ISBN 978-80-87037-42-3.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2004. 182 s. ISBN 80-7178-840-6.

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 1999. 447 s. ISBN 80-7178-714-0.

McQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Přeložil Alice NĚMCOVÁ TEJKALOVÁ, přeložil Roman HÁJEK, přeložil Marta CHROMÁ. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. 256 s. ISBN 978-80-246-3093-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Proč tak snadno--: některé rodinné důvody sametové revoluce: sociologický esej*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Sociologické aktuality. 81 s. ISBN 978-80-7419-013-1.

OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3. rozš. vyd. Praha: Libri, 2007. 300 s. ISBN 978-80-7277-266-7.

OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. 2., upr. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 146 s. ISBN 978-80-246-1899-9.

OTÁHAL, Milan. *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968–1989*. Vyd. 1. Praha: Dokořán, 2003. 230 s. ISBN 80-86569-52-7

PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. Sociologické aktuality. 464 s. ISBN 80-86429-63-6.

SUK, Jiří. *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990*. Edice Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 33. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999. 143 s. ISBN 80-85270-88-9.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. 296 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. 191 s. ISBN 807367096-8.

ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění události 17. listopadu 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013-. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů). 468 s. ISBN 978-80-87211-77-9.

ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění události 17. listopadu 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013-. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů). 464 s. ISBN 9788086816333.

Elektronické zdroje a webové stránky

BUCHAR, Robert: Ludvík Zifčák, mrtvý student Šmíd, vzpomíná na Listopad: Šlo nám o výměnu špiček uvnitř KSČ. *Rozhovor s Ludvíkem Zifčákem, publikováno 17.11.2016.* [online] Dostupné z: <http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1697-ludvik-zifcak-mrtvy-student-smid-vzpomina-na-listopad-slo-nam-o-vymenu-spicek-uvnitr-ksc.aspx> [cit. 2017.02.15]

KOMÁREK, Valtr: Revoluci jsme nezvládli [online] *MF Dnes*, 6. 11. 2004, rozhovor. Dostupné z: http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/sid_koma.htm [cit. 2017.02.15]

SEGAL Thomas: *L'encyclopédie de l'inutile*. Bouquino 2010, ISBN 2313001474 [online] dostupné z: <http://www.ebook777.com/lencyclopédie-de-linutile/> [cit. 2017.03.16]

ŠIŠKA, Miroslav. Rozbuška vybuchla na Národní [online] In: *Novinky.cz* Dostupné z: <https://www.novinky.cz/specially/dokumenty/184443-rozbuska-vybuchla-na-narodni.html> [cit. 2017.03.12]

Toulky českou minulostí. [rozhlasový pořad] 713. schůzka: Hotové Waterloo. Český rozhlas. 23.8.2015
[online] dostupné z: http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/713-schuzka-hotove-waterloo--1518894 [cit. 2017.02.26]

ÚSTR: *Cesta k listopadu*. [online] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/cesta-k-listopadu-1989/opozice/> [cit. 2017.03.27]

Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989, Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky [online] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_02.htm [cit. 2017.03.05]

Tisk**Rudé právo** – listopad 1989 – leden 1990

Dostupné rovněž z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php>**Informační servis** – listopad 1989 – březen 1990

Dostupné rovněž z:

<http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:71464050-9df3-11e3-8e84-005056827e51>

Poznámka: Digitální kopie dokumentu je přístupná pouze v prostorách Národní knihovny ČR z vybraných počítačů.